

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
імені Михайла ДРАГОМАНОВА

Історичний факультет

Кафедра історії міжнародних відносин та гуманітарних дисциплін

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «магістр» на тему:

**«Роль НАТО в урегулюванні міжнародних конфліктів»**

Роботу виконала: студентка 2 мімвз групи  
заочної форми навчання  
Історичного факультету

**Полоз Лілії Миколаївни**

Науковий керівник:  
Кіщенко Наталія Дмитрівна,  
Кандидат філологічних наук

Національна шкала \_\_\_\_\_

Кількість балів: \_\_\_\_\_ Оцінка: ЕКТС \_\_\_\_\_

Голова комісії \_\_\_\_\_

(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени комісії \_\_\_\_\_

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

**Київ-2025**

## ЗМІСТ

|                                                                                                              |           |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>ВСТУП.....</b>                                                                                            | <b>3</b>  |
| <b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІЇ НАТО</b>                                               |           |
| <b>З</b>                                                                                                     |           |
| <b>УРЕГУЛЮВАННЯ</b>                                                                                          |           |
| <b>КОНФЛІКТІВ.....</b>                                                                                       | <b>6</b>  |
| 1.1. Концептуальні основи урегулювання міжнародних конфліктів у діяльності НАТО.....                         | 6         |
| 1.2. Еволюція та Стратегічне місце НАТО в архітектурі глобальної безпеки.....                                | 15        |
| 1.3. Нормативно-правова база діяльності НАТО з кризового менеджменту.....                                    | 24        |
| <b>РОЗДІЛ 2. ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕХАНІЗМИ НАТО У</b>                                                             |           |
| <b>ВРЕГУЛЮВАННІ</b>                                                                                          |           |
| <b>МІЖНАРОДНИХ</b>                                                                                           |           |
| <b>КОНФЛІКТІВ.....</b>                                                                                       | <b>32</b> |
| 2.1. Військово-політичні інструменти НАТО для реагування на міжнародні конфлікти.....                        | 32        |
| 2.2. Організаційна структура та командно-штабні механізми НАТО в операціях з управління кризами.....         | 43        |
| 2.3. Оцінка ефективності застосування механізмів НАТО у вибраних конфліктах (Косово, Афганістан, Лівія)..... | 49        |
| <b>РОЗДІЛ 3. ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ</b>                                                        |           |
| <b>ПОСИЛЕННЯ РОЛІ НАТО В УРЕГУЛЮВАННІ КОНФЛІКТІВ.....</b>                                                    | <b>59</b> |
| 3.1. Стратегічне партнерство НАТО з ООН, ЄС та іншими регіональними акторами.....                            | 59        |

|                                                                                  |           |
|----------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| 3.2. Гібридні загрози, кібербезпека та нові виклики для НАТО в XXI столітті..... | 66        |
| <b>ВИСНОВКИ.....</b>                                                             | <b>69</b> |

## **ВСТУП**

У XXI столітті міжнародна безпека перетворилася на динамічну та водночас складну систему, яка змушена змінюватися під тиском нових загроз. Основною загрозою все ще залишаються класичні міждержавні конфлікти, а також нові виклики, такі як терористична діяльність, кіберзлочинність, гібридні війни та масштабні міграційні потоки. Роль міжнародних організацій безпекового спрямування у підтриманні стабільності у світі є надзвичайно важливою, і особливе значення в цьому контексті має Організація Північноатлантичного договору (НАТО). Від моменту свого створення НАТО пройшла значний шлях — від класичного оборонного альянсу до ключового глобального суб'єкта у сфері врегулювання конфліктів і миротворчої діяльності.

Після завершення «холодної війни» НАТО суттєво розширила спектр своєї діяльності, зокрема за межами територій країн-членів Альянсу. До цього можна віднести участь у миротворчих операціях у Косово, Афганістані, Лівії, Іраку, а також реалізацію стабілізаційної політики в регіонах Близького Сходу та Північної Африки. Це підтверджує здатність Альянсу ефективно реагувати в умовах складних безпекових криз, однак не заперечує складності миротворчої діяльності в умовах глобальних трансформацій.

Війна Росії проти України, яка розпочалася у 2014 році й переросла у повномасштабну у 2022-му, висвітлила потребу в переосмисленні ролі НАТО в сучасній системі врегулювання конфліктів, особливо на європейському континенті.

Зважаючи на це, системне дослідження стратегічних підходів, інституційного потенціалу та практичних інструментів миротворчої діяльності НАТО набуває особливої важливості в контексті забезпечення сучасної міжнародної безпеки.

**Актуальність дослідження** зумовлена глибокими трансформаціями у сфері глобальної безпеки, які відбуваються на тлі загострення міжнародних конфліктів, розростання нестандартних загроз та зростання ролі недержавних акторів у воєнно-політичних процесах. НАТО виступає як один з провідних гравців у системі колективної безпеки, відіграє важливішу роль у стабілізації кризових ситуацій та запобіганні збройних конфліктів. Особливу значущість дослідження функцій НАТО у врегулюванні конфліктів набуває на тлі війни Росії проти України, яка не лише порушила основи європейської безпеки, але й продемонструвала необхідність переосмислення підходів до колективної оборони, стратегічного партнерства та кризового менеджменту.

**Метою дослідження** є аналіз ролі, механізмів та інструментів Організації Північноатлантичного договору (НАТО) у врегулюванні міжнародних конфліктів, а також дослідження особливостей еволюції її функцій у сфері підтримання глобальної та регіональної безпеки в умовах сучасних геополітичних викликів.

**Об'єктом дослідження** є діяльність Організації Північноатлантичного договору (НАТО) як однієї з провідних міжнародних безпекових організацій, ресурс якої спрямований на попередження, врегулювання та стабілізацію міжнародних конфліктів.

**Предметом дослідження** є теоретичні основи, стратегічні підходи, організаційні механізми та практичні інструменти НАТО, спрямовані на врегулювання міжнародних конфліктів і управління кризовими ситуаціями.

**Методи дослідження.** Основою проведеного дослідження стала сукупність загальнонаукових методів наукового пізнання, які дали можливість

всебічно розкрити роль НАТО у врегулюванні міжнародних конфліктів та управлінні кризовими ситуаціями.

Історичний метод застосовано для дослідження розвитку та змін в Організації Північноатлантичного договору (НАТО), формування її стратегічних функцій у сфері безпеки, а також для аналізу етапів участі Альянсу у врегулюванні міжнародних конфліктів другої половини XX – початку XXI століття.

Системно-структурний метод використано для розгляду НАТО як цілісної міждержавної організації з комплексом політичних, військових, правових та інституційних елементів, які відповідно забезпечують ефективне реагування на кризові ситуації.

Порівняльний метод застосовано під час аналізу досвіду НАТО у проведенні операцій із врегулювання конфліктів у різних регіонах світу (Косово, Афганістан, Лівія), а також для аналізу діяльності Альянсу разом з іншими міжнародними безпековими структурами, зокрема ООН та ЄС.

Інституційний метод став основою для глибокого та комплексного вивчення нормативно-договірної бази діяльності Північноатлантичного альянсу. Цей підхід дозволив розкрити специфіку її системи реагування та управління в умовах кризових ситуацій.

Аналіз та синтез використовувалися з метою узагальнення наукових джерел, офіційних документів НАТО, аналітичних матеріалів та результатів попередніх досліджень, що дало змогу сформулювати висновки щодо ефективності діяльності Альянсу у врегулюванні конфліктів.

Прогностичний метод застосовано для визначення можливих напрямків розвитку НАТО в умовах нових викликів глобальної безпеки, зокрема гібридних загроз і кібернетичних атак, а також для оцінки перспектив участі України у миротворчих місіях під егідою Альянсу.

**Структура роботи.** Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг магістерської роботи складає

## **РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІЇ НАТО З УРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ**

### **1.1 Концептуальні основи урегулювання міжнародних конфліктів у діяльності НАТО.**

Із завершенням періоду «холодної війни» у системі міжнародних відносин відбулися фундаментальні трансформації, що зумовили появу нових викликів безпеці. Виникнення незалежних держав після розпаду СРСР та Югославії спричинило зміну балансу сил у світі та сформувало нові осередки напруги [3, с.5].

На мою думку, це стало передумовою для перегляду підходів до забезпечення стабільності на міжнародній арені та підвищення ролі міжнародних організацій, серед яких особливе місце посідає Організація Північноатлантичного договору.

Міжнародна політика, як одна із сфер суспільного життя, за своєю природою є конфліктною, так як ґрунтується на взаємодії суб'єктів, інтереси яких дуже часто суперечать одне одному. Як зазначають К.Норр і Дж.Розенау, у структурі міжнародних відносин завжди присутня макроскопічна складова конфліктності, що відображає протиборство національних суспільних систем, різницю їхніх ресурсних та політичних потенціалів. Р. Арон підкреслює, що основним суб'єктом міжнародних відносин залишається держава, на яку покладається відповідальність за реалізацію зовнішньої політики та участь у глобальних механізмах безпеки [ 3, с.6].

Я вважаю, що саме на цьому вибудовується сучасна система колективної оборони, у якій НАТО відіграє головну роль у врегулюванні конфліктів міжнародного рівня.

Одним із ключових інструментів підтримання миру та безпеки у сучасній системі міжнародних відносин є миротворча діяльність, яка охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на запобігання, врегулювання та усунення наслідків конфліктів. Її основна мета полягає у створенні стабільного міжнародного середовища, запобіганні виникненню нових осередків напруги та забезпеченні сталого миру у постконфліктних регіонах. На мій погляд, саме розвиток ефективних миротворчих механізмів є ключем до довготривалої безпеки у світі.

Зважаючи на зростання кількості регіональних конфліктів після 1990-х років, миротворчість перетворилася на один з основних напрямів діяльності міжнародних інститутів. Фахівці звертають увагу на те, що аналіз джерел та форм сучасних конфліктів є важливою передумовою для вибудови ефективних стратегій для їх врегулювання.

Я вважаю, що в цій площині миротворчі механізми НАТО відіграють особливо важливу роль як елемент системи колективної безпеки, що поєднує дипломатичні, політичні та військові засоби впливу.

Важливою складовою миротворчої діяльності є превентивна дипломатія, яку Г.Ю. Родик визначає як комплекс дій, спрямованих на недопущення розвитку конфліктів на ранніх етапах та перетворення протиріч між сторонами та конструктивний діалог [48, с.127].

Превентивні дії реалізуються на початку збройних сутичок та, хоч часто залишаються поза увагою громадськості, відіграють ключову роль у недопущенні подальшої ескалації. Вони створюють основу для налагодження діалогу між сторонами й забезпечують можливість мирного розв'язання

суперечностей без переходу до воєнної стадії. На мою думку, така діяльність є одним з найефективніших інструментів запобігання війнам.

Другим етапом процесу мирного врегулювання є встановлення миру, що застосовується у фазі загострення конфлікту. Його головна мета полягає у досягненні взаємного примирення сторін через використання дипломатичних інструментів, визначених положеннями Розділу VI Статуту ООН. Зокрема, до них відносяться переговори, посередництво, примирення та арбітраж. Застосування цих механізмів забезпечує поступове зменшення напруженості й створює основу для формування стабільних умов мирного розвитку. Я вважаю, що саме дипломатичні інструменти є базою для сталого миру, так як вони дозволяють запобігти насильницьким рішенням.

У сучасній міжнародній практиці саме НАТО відіграє особливу роль у здійсненні превентивних та стабілізаційних заходів, спираючись на власні політичні та військові структури. Альянс у своїй діяльності комбінує політико-дипломатичні, оборонні та гуманітарні інструменти, що дозволяє ефективно реагувати на кризові ситуації, забезпечувати контроль над виконанням домовленостей та підтримувати безпеку в регіонах постконфліктного характеру. Вважаю, саме такий комплексний підхід забезпечує результативність миротворчим місіям НАТО.

Застосування небойових військових операцій є важливим елементом забезпечення виконання мирних домовленостей між сторонами конфлікту. Головною метою таких місій виступає розмежування військових формувань, контроль за дотриманням режиму припинення вогню та створення безпечних умов для реалізації досягнутих угод.

Завершальною стадією миротворчої діяльності є миробудівництво, що передбачає комплекс дій, спрямованих на відновлення стабільності та зміцнення миру у постконфліктний період. На цьому етапі особлива увага приділяється відновленню політичних інститутів, соціально-економічній

реконструкції та запобіганню повторному виникненню насильства. Я вважаю, що саме ефективне миробудівництво є запорукою довготривалої стабільності у регіонах, які пережили військові конфлікти.

Примус до миру розглядається як окремий напрям миротворчої діяльності НАТО, що передбачає застосування або загрозу застосування військової сили з метою забезпечення виконання міжнародно-правових рішень та припинення бойових дій. Такий механізм використовується у випадках, коли дипломатичні засоби виявляються неефективними, а ситуація становить загрозу міжнародному миру та безпеці. Правовою підставою для подібних дій є Глава VII Статуту ООН, яка надає міжнародним організаціям повноваження вдаватися до колективних заходів, зокрема військових, з метою відновлення миру та стабільності.

Миротворча діяльність НАТО ґрунтується на низці основоположних принципів, які визначають характер і спрямованість дій Альянсу у сфері забезпечення міжнародного миру та безпеки. До таких принципів належать:

1. Неупередженість, що передбачає рівне ставлення до всіх сторін конфлікту та недопущення дискримінаційних підходів у процесі мирного врегулювання;
2. Превентивність, яка полягає у запобіганні виникненню конфліктів через розподіл відповідальності між усіма державами-членами Альянсу;
3. Дотримання міжнародно-правових норм, зокрема положень Статуту ООН та інших міжнародних документів, які визначають легітимність дій НАТО;
4. Оперативність реагування, що забезпечує здатність організації швидко приймати рішення та реалізовувати заходи для локалізації або запобігання конфліктам.

На мою думку, реалізація цих принципів можлива лише за дотримання тісної взаємодії держав-членів, для яких колективна безпека виступає механізмом узгодження національних інтересів з загальними стратегічними цілями. Такий підхід відображає баланс між внутрішньополітичними чинниками та зовнішньополітичною активністю держав, які безпосередньо входять до складу Альянсу, і є проявом взаємозалежності внутрішньої та зовнішньої політики.

Правовою основою миротворчої діяльності НАТО виступає Статут Організації Об'єднаних Націй, який забезпечує легітимність дій Альянсу у сфері підтримання міжнародного миру та безпеки. Саме норми Статуту визначають межі застосування сили, принципи колективної безпеки та механізми міжнародного співробітництва у врегулюванні конфліктів. Важливим етапом еволюції миротворчої політики НАТО стало завершення періоду «холодної війни», після чого організація суттєво розширила коло своїх завдань і почала активно залучатися до операцій з урегулювання кризових ситуацій. Зміна характеру міжнародних конфліктів- від міждержавних до внутрішньодержавних і гібридних- зумовила адаптацію політики НАТО до нових викликів глобальної безпеки. Я вважаю, що саме ця адаптивність і гнучкість політики Альянсу визначають його ефективність у сучасних умовах.

Прикладами практичної реалізації системного підходу до миротворчості є операції Альянсу в Афганістані, Косово та Македонії, які засвідчили ефективність поєднання військових і невійськових інструментів для досягнення стабільності у регіонах конфлікту [36].

Понад сім десятиліть Організація Північноатлантичного договору залишається одним із найважливіших елементів системи міжнародної безпеки, забезпечуючи стабільність та захист держав-членів. На мою думку, ефективність і тривала стійкість Альянсу пояснюються насамперед його продуманою інституційною архітектурою, яка поєднує політичні, військові та адміністративні складові. В основі діяльності НАТО лежить функціональна

структура, що включає Міжнародний секретаріат, Міжнародний військовий штаб, об'єднані командні структури та інтегровані збройні сили держав-учасниць.

Важливим елементом є також механізм політичних консультацій, який забезпечує досягнення консенсусу під час ухвалення рішень і сприяє виробленню спільних підходів до реагування на кризові ситуації [20, с.61-62].

Я вважаю, що саме культура діалогу та колективного ухвалення рішень стала фундаментом стійкості НАТО як міжнародного оборонного союзу.

Інституційна модель Альянсу, створена свого часу для протистояння загрози з боку радянського блоку, довела свою гнучкість і життєздатність в умовах нових глобальних викликів після завершення «холодної війни».

На мій погляд, це свідчить про здатність НАТО не лише зберігати історичну спадкоємність, а й адаптуватися до динамічних змін безпекового середовища.

Важливо підкреслити, що протягом усього періоду існування Альянс зумів підтримати і вдосконалити баланс трансатлантичних інтересів, у межах якого безпека Європи та Північної Америки розглядається як взаємозалежна. Такий підхід дає змогу узгоджувати стратегічні потреби Сполучених Штатів і європейських держав, забезпечуючи єдність у політиці оборони та колективної безпеки [20, с.64]. Я вважаю, що саме збереження цього балансу є основою стабільності Альянсу й підґрунтям його подальшої ефективної участі у врегулюванні міжнародних конфліктів.

Попри наявні суперечності та складнощі у внутрішніх і зовнішніх процесах, Організація Північноатлантичного договору продовжує залишатися унікальним і незамінним трансатлантичним механізмом співпраці, який забезпечує консультації, координацію дій і вироблення спільних рішень із питань, що стосуються як індивідуальної, так і колективної безпеки держав-членів [20, с.63].

На мою думку, саме здатність Альянсу поєднувати інтереси різних країн у межах єдиного безпекового простору є одним із ключових чинників його життєздатності.

Для того, щоб НАТО залишалося сильним у майбутньому, воно повинно успішно реалізовувати свої основні функції: стримування потенційних загроз, оборону території та забезпечення неподільної безпеки для всіх країн євроатлантичного простору. Не менш важливими для цього є принципи солідарності, взаємної підтримки та непохитної відданості союзників своїм зобов'язанням, закріпленим у статті 5 Північноатлантичного договору. Я думаю, що саме колективна відповідальність за безпеку кожного члена Альянсу є тією рушійною силою, яка зберігає його єдність, навіть коли геополітична ситуація стає напруженою.

Стратегічний розвиток НАТО завжди мав адаптивний характер і спрямовувався на врахування мінливих умов міжнародного середовища, ресурсних можливостей і політичних викликів. Формування узгодженої стратегії, координація спільних зусиль держав-членів та формуванні ключових документів, які визначали його політичні пріоритети та військові доктрини [20, с.63].

На мій погляд, стратегічні концепції НАТО виконують роль своєрідного «обличчя» організації, адже саме вони відображають її головні завдання, цілі та механізми досягнення консенсусу серед учасників. Завдяки цим документам забезпечується не лише єдність політичних позицій, а й послідовність у практичній реалізації спільної оборонної політики.

Архітектура європейської безпеки зазнала численних трансформацій і пройшла крізь кілька етапів становлення різних безпекових моделей та концепцій- від тимчасових ситуативних військових союзів до ґрунтовно розроблених концепцій колективної безпеки, колективної оборони та сучасної моделі кооперативної безпеки. Саме питання кооперативної безпеки стало

найактуальнішим у сучасному міжнародному контексті, оскільки базується на принципах співробітництва та взаємної відповідальності держав за підтримання стабільності [58, с.162].

Концепція кооперативної безпеки, або безпеки на основі співпраці, об'єднує у собі елементи як колективної безпеки, так і колективної оборони, що дозволяє розглядати її як більш гнучкий і всеохопний підхід до гарантування стабільності. Її наукове обґрунтування сформувалося на початку 1990-х років у період глибоких змін міжнародної системи, коли з'явилася потреба у нових механізмах реагування на виклики та загрози.

Я вважаю, що поява цієї концепції стала своєрідною відповіддю на потребу переосмислення ролі міжнародних інституцій, зокрема НАТО, у нових умовах постбіполярного світу. Адже саме тоді розпочалася зміна безпекових підходів від стримування до співробітництва, від змагання блоків- до партнерства у забезпеченні миру.

Отже, миротворча діяльність НАТО є невід'ємною складовою сучасної системи міжнародної безпеки, що ґрунтується на поєднанні політичних, дипломатичних та військових механізмів врегулювання конфліктів. Саме гнучке поєднання превентивних, посередницьких і стабілізаційних заходів, на мою думку, дозволяє Альянсу ефективно реагувати на динамічні виклики світової політики. Еволюція підходів НАТО після завершення «холодної війни» свідчить про його здатність адаптуватися до нових умов, розширюючи свою діяльність від традиційної колективної оборони до кооперативної безпеки, заснованої на партнерстві та спільній відповідальності держав. На мою думку, саме системність і послідовність миротворчих дій дають можливість Альянсу ефективно виконувати свої функції у сфері забезпечення міжнародної безпеки.

Важливе місце у миротворчій діяльності посідає превентивна дипломатія, яка передбачає вжиття різних заходів із недопущення ескалації конфліктів на

самому початку. Я вважаю, що така політика створює умови для конструктивного діалогу між сторонами, дозволяє уникнути збройного протистояння та формує основу для мирного врегулювання. Не менш важливими також вважаються і наступні етапи- встановлення миру та миробудівництво, які здійснюють стабілізацію постконфліктного середовища та відновлення державних інститутів.

У межах миротворчої стратегії НАТО особливу роль відіграє заснування небойових військових операцій, які спрямовані на контроль за виконанням мирних домовленостей і підтримання безпеки у зоні конфлікту. Водночас у випадках, коли дипломатичні засоби виявляються недостатніми, Альянс може вдатися до примусу до миру, що відповідає положенням Глави VII Статуту ООН. Це свідчить про прагнення НАТО діяти у межах міжнародного права, забезпечуючи легітимність своїх рішень.

Діяльність Альянсу ґрунтується на таких базових принципах, як неупередженість, превентивність, дотримання міжнародно-правових норм та оперативність реагування.

Отже, я вважаю, що концептуальні основи урегулювання міжнародних конфліктів у діяльності НАТО відображають прагнення організації забезпечити стабільність і безпеку шляхом гармонійного поєднання дипломатичних, політичних і військових засобів. Саме завдяки цьому Альянс залишається одним із найважливіших чинників підтримання міжнародного миру у XXI столітті.

## **1.2 Еволюція та Стратегічне місце НАТО в архітектурі глобальної безпеки.**

Організація Північноатлантичного договору (НАТО) від моменту свого створення у 1949 році посідає провідне місце у системі міжнародної безпеки. Її первинною метою було формування ефективної системи колективної оборони для захисту західних держав від можливого нападу з боку Радянського Союзу. Вже з перших років існування Альянс став одним із ключових елементів стримування у біполярному світі, забезпечуючи військово-політичний баланс між Заходом і Сходом. На мою думку, саме створення НАТО стало визначальним фактором, який заклав основи сучасної архітектури євроатлантичної безпеки.

Протягом усього періоду «холодної війни» діяльність Альянсу визначалася прагненням підтримувати стратегічну рівновагу з Радянським блоком. Велику увагу приділяли розробці стратегічних концепцій, що мали слугувати орієнтиром для військового планування та політичних рішень. Формування таких документів завжди супроводжувалося складним процесом досягнення консенсусу між державами-членами, адже кожна з них мала власне бачення безпеки. Перші стратегічні концепції НАТО (1950, 1952, 1957, 1968 рр.) були засекреченими і відображали прагнення до ефективного стримування можливого нападу з боку СРСР. У концепції 1950 року визначалося, що одним з основних засобів підтримання безпеки є швидке завдання ударів по агресору з використанням усіх доступних видів озброєння, включно з ядерним. Подальші документи закріплювали принципи підтримання обороноздатності, передбачали створення сил швидкого реагування та вдосконалення структури військового командування Альянсу [20, с.65].

Водночас у 1960-х роках у НАТО відбулися серйозні зміни у стратегічному мисленні. У «Стратегічній концепції захисту території країн НАТО» 1968 року були запроваджені принципи «гнучкості» та «ескалації», що передбачали диференційоване реагування на агресію, з урахуванням її масштабу. Ці підходи сприяли зменшенню ризику ядерного протистояння та підвищенню ефективності оборонної політики [20, с.66]. На мою думку, саме тоді Альянс продемонстрував здатність адаптуватися до нових реалій і зберігати стратегічну стійкість навіть за умов глобального протистояння двох систем.

До середини 1980-х років НАТО залишалася передусім військово-оборонним блоком, покликаним забезпечувати безпеку своїх членів у межах політики стримування. Проте зі зміною міжнародної ситуації, початком «перебудови» в СРСР і розпадом соціалістичного табору виникла необхідність у новому підході до визначення місця Альянсу у світі. Це стало підґрунтям для прийняття Стратегічної концепції 1991 року, яка зафіксувала перехід НАТО до нової моделі безпеки- від традиційної оборонної структури до багатовимірного безпекового інституту. У документі наголошувалося на зменшенні ризику великомасштабної війни в Європі, але водночас підкреслювалися нові виклики- етнічні конфлікти, міжнародний тероризм, поширення зброї масового ураження та загрози економічного характеру [20].

На мою думку, саме цей етап трансформації став визначальним у зміні стратегічного профілю Альянсу. НАТО почала розглядати безпеку не лише крізь призму оборони своїх кордонів, але й як комплексну систему, що охоплює політичні, гуманітарні, технологічні та енергетичні аспекти. Організація розширила сферу діяльності, почавши брати участь у стабілізаційних і миротворчих місіях, а також у боротьбі з міжнародним тероризмом.

Після терактів 11 вересня 2001 року головним напрямом діяльності НАТО стала боротьба з міжнародним тероризмом. Уперше в історії було засновано Статтю 5 Вашингтонського договору, відповідно до якої напад на одного

члена Альянсу розцінюється як напад на всіх. Я вважаю, що саме цей крок засвідчив готовність НАТО діяти як глобальний гарант безпеки, здатний захищати не лише територію своїх членів, але й загальні цінності демократичного світу.

Ключовим елементом сучасної роботи Альянсу є активна взаємодія з іншими міжнародними структурами, такими як Європейський Союз, Організація Об'єднаних Націй та Організація з безпеки та співробітництва в Європі. Крім того, Альянс розвиває партнерські програми з державами, які не є його членами. Прикладом успішної співпраці є ініціатива «Партнерство заради миру», яка дозволила розширити сферу впливу Альянсу та зміцнити безпеку в Європі та за її межами.

Таким чином, еволюція НАТО- від класичного оборонного союзу періоду «холодної війни» до багатофункціонального політико-військового об'єднання XXI століття – свідчить про здатність організації до глибокої адаптації та оновлення. На мою думку, сьогодні НАТО є не лише гарантом регіональної стабільності, але й ключовим елементом сучасної архітектури глобальної безпеки, який поєднує принципи колективного захисту, стримування та міжнародного партнерства.

У Стратегічній концепції 1991 року наголошувалося, що суттєві трансформації у сфері міжнародної безпеки відкривають перед Альянсом ширші можливості для досягнення його цілей політичними, а не виключно військовими засобами. На мою думку, це означало поступовий перехід НАТО від логіки протистояння до логіки співпраці, що стало ознакою нового етапу розвитку організації. Для ефективного реагування на нові виклики пропонувався комплексний підхід до безпеки, який базувався на трьох взаємопов'язаних складових: діалозі, співробітництві та колективній обороні [20, с.68].

Перший елемент- це діалог і він передбачав розширення контактів і співпраці з державами Центрально-Східної Європи та колишнього Радянського Союзу. Це, на мою думку, створювало передумови для поглиблення взаєморозуміння між країнами, що раніше перебували по різні боки «залізної завіси». Другий компонент- співробітництво- він був спрямований на зміцнення партнерських відносин між усіма європейськими державами у сфері безпеки з метою запобігання кризам або ефективного управління ними у разі їх виникнення. Третій елемент- колективна оборона- залишався фундаментом політики Альянсу, адже забезпечував готовність реагувати на будь-які спроби агресії чи військового тиску [20, с.69].

У документі також підкреслювалося, що НАТО зберігає міцний трансатлантичний зв'язок між Північною Америкою та Європою, який є основною спільної безпеки всіх країн-членів. Я вважаю, що саме цей зв'язок виступає гарантією єдності та солідарності Альянсу, забезпечуючи неподільність безпеки його учасників.

Важливим результатом реалізації положень цієї концепції стало започаткування Програми «Партнерство заради миру», до якої долучилися більшість європейських країн та колишніх республік СРСР. Україна стала першою пострадянською державою, що приєдналася до цієї ініціативи, демонструючи прагнення інтегруватися до європейської системи колективної безпеки. На мою думку, цей крок став символічним проявом нової ролі НАТО як не лише оборонного, а й політичного інституту стабільності [20, с.70].

Однак безпекова ситуація у Європі в 1990-х роках залишалася складною та мінливою. Розпад Радянського Союзу, початок воєнних конфліктів та територій колишньої Югославії, приєднання України, Казахстану та Білорусі до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї у статусі без'ядерних держав- усе це суттєво вплинуло на міжнародну стабільність. На тлі цих подій країни Центрально-Східної Європи та Балтії визначили стратегічну мету вступу до НАТО, і вже у 1999 році Польща, Чехія та Угорщина стали

повноправними членами Альянсу. Водночас у 1997 році було підписано Хартію про особливе партнерство між Україною та НАТО, а також Основоположний акт про співпрацю між НАТО та Російською Федерацією, що засвідчувало прагнення до збереження діалогу й стабільності на континенті [20].

Ці події зумовили необхідність перегляду стратегічних пріоритетів Альянсу, що знайшло відображення у Стратегічній концепції НАТО 1999 року, ухваленій на ювілейному Вашингтонському саміті. У ній підтверджувалася незмінність головної мети НАТО- забезпечення свободи, спільних демократичних цінностей і безпеки всіх країн-членів шляхом політичних і військових засобів. Основними завданнями організації визначалися:

- ✓ Гарантування стабільності та безпеки в євроатлантичному регіоні шляхом розвитку демократичних інститутів і мирного врегулювання суперечок;
- ✓ Консультації між країнами-членами, які мали на меті узгодження позицій з будь-яких питань, що стосуються їхніх спільних інтересів;
- ✓ Стимування та оборона від будь-якої можливої агресії проти держав Альянсу [20, с.70].

Окрім цього, концепція визначила нові напрями діяльності- участь у врегулюванні кризових ситуацій, запобіганні конфліктам та реалізації партнерських програм для посилення взаємодовіри між членами НАТО та країнами-партнерами. На мою думку, це свідчило про суттєве розширення ролі Альянсу- від оборонної структури до багатофункціональної організації з елементами колективної дипломатії [20].

У документі підкреслювалося, що безпека у сучасному світі має багатовимірний характер. Вона залежить не лише від військової потуги, а й від політичних, економічних та технологічних чинників. НАТО визнала, що

новітні ризики стають дедалі різноманітнішими й важкопередбачуваними: внутрішня нестабільність, регіональні конфлікти, етнічні та релігійні протистояння, порушення прав людини, розповсюдження зброї масового знищення, а також інформаційні загрози, які можуть мати руйнівні наслідки для безпеки.

Я вважаю, що саме розширення трактування безпеки у концепції 1999 року стало основою для подальшої еволюції НАТО як глобального гаранта стабільності. Альянс поступово перетворився на інституцію, здатну реагувати на комплекс сучасних викликів- від традиційних військових загроз до гібридних, кібернетичних та політичних. Таким чином, у цей період НАТО остаточно закріпило за собою статус центрального елементу міжнародної системи безпеки.

У сучасному безпековому дискурсі важливе місце посідає ліберально-ідеалістична концепція кооперативної безпеки, в основі якої лежить теорія демократичного миру. Її ключовий постулат полягає в тому, що між демократичними державами практично не виникає воєн і масштабних конфліктів. Відтак, якщо держави, що поділяють спільні демократичні цінності, інституалізують свої взаємини у межах міжнародних організацій чи союзів, ризик воєнного протистояння між ними суттєво зменшується [58, с.164].

На мою думку, саме НАТО та Європейський Союз є яскравими прикладами реалізації цієї концепції на практиці, адже вони довели ефективність співпраці демократичних країн у забезпеченні стабільності миру.

Попри певні дискусії щодо трактування понять «демократія» чи «мир», концепція демократичного миру стала теоретичним підґрунтям формування моделі кооперативної безпеки, яку розвинули Р.Коен і М. Міхалка. Вони вважали, що така система вибудовується навколо ядра ліберально-

демократичних держав, об'єднаних спільними цінностями та інституціями, що сприяють взаємній довірі та стабільності [58, с.166].

Іншим важливим елементом концепції виступає «дилема безпеки» , згідно з якою спроби держав посилити власну безпеку шляхом нарощування озброєнь часто викликають відповідну реакцію з боку інших акторів, що зрештою знижує безпеку для всіх сторін. Відповідно, головна мета кооперативної безпеки полягає не у створенні переваги у військовій сфері, а запобіганні конфліктам через взаємну довіру, спільні домовленості та обмеження мілітаризації. На мою думку, саме цей підхід відповідає сучасній логіці діяльності НАТО, яке дедалі більше покладається на політичні, дипломатичні та партнерські інструменти забезпечення стабільності, а не лише на військову силу.

У теорії Р. Коена система кооперативної безпеки складається з чотирьох взаємопов'язаних кілець, що формують цілісну архітектуру безпеки:

- ✓ Внутрішнє кільце- індивідуальна безпека, яка передбачає захист прав і свобод людини як основи стабільності всередині держави;
- ✓ Друге кільце- колективна безпека, коли всі члени системи діють спільно для запобігання конфліктам у спільному просторі;
- ✓ Третє кільце- колективна оборона, тобто взаємний захист від внутрішньої агресії;
- ✓ Зовнішнє кільце- поширення стабільності за межі системи, у регіонах, де можливі конфлікти, що можуть вплинути на спільну безпеку [58, с.168].

На мою думку, ця багаторівнева модель є концептуально близькою до сучасної практики НАТО, оскільки вона поєднує внутрішню консолідацію, колективну оборону та зовнішню стабілізаційну діяльність.

Ключові характеристики кооперативної безпеки включають:

- ✓ Орієнтацію на співпрацю між державами, об'єднаними спільними демократичними цінностями;

- ✓ Інституційну основу у вигляді союзів і міжнародних організацій;
- ✓ Пріоритет спільних інтересів на індивідуальними;
- ✓ Акцент на превентивних заходах, спрямованих на запобігання конфліктам, а не на їхнє «гасіння»;
- ✓ Поєднання внутрішньої безпеки з розширенням стабільності у суміжних регіонах;
- ✓ Зосередження уваги на безпеці людини як центральному елементі системи [58].

Відповідно до визначення Р. Коена та М. Міхалки, кооперативна безпека- це постійні зусилля зі зниження ризику виникнення війни, які не спрямовані проти будь-якої конкретної держави або коаліції. Я вважаю, що саме цей принцип став підґрунтям для сучасної діяльності НАТО у сфері партнерства, розбудови довіри та розширення стабільності за межами власного простору. Альянс дедалі частіше виступає не лише оборонною структурою, а й інструментом формування нової, більш передбачуваної системи міжнародної безпеки на засадах співробітництва.

Узагальнюючи, еволюція НАТО з 1949 року демонструє перехід від вузькоспеціалізованого інструменту колективної оборони часів холодної війни до комплексного політико-військового актора. Ця зміна не просто відображає, а часто й формує глобальну безпекову архітектуру, особливо після прийняття Стратегічної концепції 2010 року, коли Альянс офіційно закріпив свою роль провідного центру кризового реагування та розвитку кооперативної безпеки у Євро-Атлантичному регіоні.

На мою думку, ключову роль у трансформації НАТО відіграли його стратегічні концепції, які послідовно адаптувати цілі, завдання та інструменти Альянсу до змін міжнародного середовища. Якщо ранні концепції 1950-1960-х років були зосереджені переважно на військовому стримуванні, то концепції 1991 та 1999 років заклали основи нового безпекового підходу. Що спирається на політичний діалог, співробітництво та колективну відповідальність. Я

вважаю, що саме відмова від вузько оборонного розуміння безпеки дозволила НАТО зберегти актуальність після завершення «холодної війни» та зміцнити свій вплив у глобальній системі. Розвиток партнерських програм, зокрема ініціативи «Партнерство заради миру», участь у миротворчих і стабілізаційних місіях, а також поглиблення трансатлантичної єдності засвідчили новий формат діяльності Альянсу- як інституції, орієнтованої на підтримку миру та стабільності через взаємодію, а не протистояння. У цьому контексті теоретичні засади кооперативної безпеки, що ґрунтуються на ідеях демократичного миру та спільних цінностях ліберально-демократичних держав, набули практичного втілення у діяльності НАТО.

Ця закономірність продовжилася у Стратегічній концепції 2010 року, що утвердила три ключові завдання (колективна оборона, кризове управління та безпека на основі співробітництва), які дозволили йому ефективно функціонувати до моменту, коли Concept 2022 знову визначив пріоритети в умовах прямої військової загрози.

Я вважаю, що сучасна роль Альянсу виходить далеко за межі традиційної військової оборони- він став ключовим чинником формування безпекової архітектури Європи й усього євроатлантичного простору. Завдяки своїй здатності адаптуватися до нових викликів, зміцнювати партнерства та поширювати стабільність за межі власних кордонів, НАТО сьогодні виконує функції не лише гаранта безпеки, а й стратегічного стабілізатора глобальної системи. Отже, його еволюція підтверджує його центральне місце у сучасній архітектурі міжнародної безпеки та демонструє ефективність кооперативного підходу до забезпечення миру у XXI столітті.

### **1.3 Нормативно-правова база діяльності НАТО з кризового менеджменту.**

Система кризового менеджменту НАТО є важливим елементом загальної архітектури безпеки Альянсу, адже саме вона визначає механізми реагування на загрози, які не завжди мають форму прямої збройної агресії. З моменту створення Північноатлантичного договору у 1949 році основою діяльності Альянсу стали принципи колективної оборони, співробітництва та політичного діалогу. Проте сучасне безпекове середовище, яке характеризується гібридними викликами, технологічними проривами та зростаючою непередбачуваністю, вимагає оновленої нормативно-правової бази, здатної забезпечити ефективне управління кризами у різних вимірах- від політичного до військового. На мою думку, ці тенденції зумовлюють необхідність постійного вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює процеси кризового управління, дозволяючи НАТО ефективно реагувати на багатовимірні загрози.

При цьому в сучасних стратегічних документах НАТО наголошується, що зміна безпекового середовища означає перехід до довготривалої та наполегливої стратегічної конкуренції, у якій загрози не є тимчасовими чи локальними. Альянс визнає, що агресивний характер Росії, довготривала активність терористичних організацій, а також стратегічні амбіції Китаю, який прагне створити найпотужніші збройні сили до 2050 року, формують багаторічну основу глобальної нестабільності. Тому підходи НАТО до кризового менеджменту включають механізми прогнозування та тривалого планування, що відображено у проєкті «NATO-2030» та двадцятирічному горизонті планування NWCC [41].

Фундаментальні документи Альянсу, зокрема Військова стратегія НАТО (2019 р.), Концепція стримування і оборони євроатлантичного простору (2020 р.) та Фундаментальна концепція ведення бойових дій НАТО (2021 р.), формують основу сучасного нормативного підходу до кризового менеджменту. Ці документи спрямовані на адаптацію до нового стратегічного середовища, де конкуренція відбувається не лише у військовій, а й у політичній, економічній, кібер- та інформаційній площинах. Я вважаю, що саме через оновлення стратегічних і концептуальних положень НАТО забезпечує узгодженість дій між політичним керівництвом та військовими структурами, що є ключовим для ефективного управління кризами [41].

Водночас НАТО визнає, що більше неможливо обмежувати стратегічне мислення традиційними географічними рамками або лінійними підходами. Сучасні загрози виникають одночасно в багатьох сферах- сухопутній, повітряній, морській, кібернетичній, космічній та інформаційній. Перехід кібер-, космічних та інформаційних операцій у площину традиційного воєнного протистояння формує багатовимірний бойовий простір, де фізичний, віртуальний та когнітивний домени взаємодіють у реальному часі. Нормативно-правова база НАТО починає відображати необхідність інтегрованих операцій, у яких політичні, інформаційні та військові інструменти діють синхронно з перших хвилин кризи.

Альянс усвідомлює, що традиційна модель реагування на кризи за схемою «мир-криза-конфлікт» більше не відповідає сучасним викликам. Нові реалії вимагають переходу до нелінійного, одночасного підходу, який передбачає проактивні дії, прогнозування загроз і формування сприятливого безпекового середовища. З огляду на це, нормативно-правова база діяльності НАТО з кризового менеджменту сьогодні набуває комплексного характеру- вона поєднує стратегічні, операційні та технологічні елементи, що визначають поведінку Альянсу в умовах постійної конкуренції та динамічних змін.

Цей підхід посилюється необхідністю мислити у парадигмі одночасності. НАТО більше не може діяти за логікою поступового переходу від стабільності до кризи, а повинно одночасно формувати середовище, протидіяти загрозам і вести операції. Приклади блокади Азовського моря чи масштабних інформаційних кампаній проти держав-членів демонструють, що супротивники вміло використовують «сіру зону», і тому нормативні документи Альянсу підкреслюють важливість когнітивної стійкості, швидкого прийняття рішень і проактивного формування безпекового середовища.

На мою думку, розбудова сучасної правової основи управління кризами у НАТО спрямована на те, щоб зберегти військово-політичну першість, посилити адаптивність і гарантувати ефективність реагування на нові типи загроз, включно з кібернетичними, інформаційними та космічними. Такий підхід дозволяє не лише підтримувати стабільність у межах євроатлантичного простору, а й проактивно формувати середовище безпеки відповідно до цінностей і принципів, на яких базується діяльність Альянсу.

Нормативно-правова база діяльності НАТО у сфері кризового менеджменту ґрунтується на комплексі стратегічних документів, які визначають підходи до ведення бойових дій, планування операцій та координації зусиль держав-членів у межах євроатлантичного простору. Ці документи не лише регламентують дії Альянсу під час криз, але й формують його довгострокову політико-військову стратегію, спрямовану на підтримання стабільності в умовах глобальної невизначеності.

Ключовим елементом цієї системи є Військова стратегія НАТО, ухвалена у 2019 році. Вона стала першим за десятиліття документом, який комплексно визначив нові підходи до колективної оборони, стримування та кризового реагування. Військова стратегія закріпила оборонний, але не пасивний характер дій Альянсу, що, на мою думку, є принципово важливим у сучасному безпековому середовищі. Основна її мета полягає у забезпеченні

готовності НАТО діяти превентивно, оперативно й узгоджено, випереджаючи розвиток загроз і запобігаючи втраті стратегічної ініціативи.

У 2020 році стратегічна рамка була розширена за рахунок Концепції стримування і оборони євроатлантичної території. Цей документ конкретизує способи реалізації військової стратегії на практиці, зокрема в аспекті колективної оборони, управління кризами та взаємодії з партнерами. Концепція встановлює баланс між силами стримування і силами швидкого реагування, що, на мою думку, забезпечує гнучкість і стійкість Альянсу перед багатовимірними загрозами, включно з гібридними, інформаційними та кібернетичними атаками.

Наступним важливим кроком у розвитку нормативної бази стала Фундаментальна концепція ведення бойових дій НАТО, затверджена у 2021 році. Ця концепція має стратегічний горизонт до 2040 року і визначає напрями майбутнього розвитку Альянсу в умовах складного, багатовимірного та непередбачуваного середовища безпеки. Вона є своєрідною «полярною зіркою» для військово-стратегічного планування НАТО. На мою думку, Фундаментальна концепція ведення бойових дій НАТО є не лише військовим, а й політичним дороговказом, адже вона визначає способи інтеграції новітніх технологій, зокрема у сфері кібербезпеки, штучного інтелекту, космосу та автономних систем озброєння, у нормативну основу діяльності Альянсу [41].

У межах реалізації цієї концепції особливої уваги набуває питання реформування системи командування й управління. НАТО визнає, що структура збройних сил, яка формувалася відповідно до логіки промислової доби та базувалася на дивізіях і бригадах, не відповідає вимогам багатодомених операцій. Тому в нормативних документах підкреслюється потреба створення гнучких, високотехнологічних та інтегрованих структур, здатних діяти одночасно в усіх доменах- від повітряного й морського до кібер- та інформаційного. Це передбачає оновлення підходів до підготовки

командирів, модернізацію сил та засобів, інвестиції в критичне мислення та швидке прийняття рішень.

Важливу роль у цьому відіграє Концепція NWCC, яка формує п'ять ключових імперативів розвитку ведення бойових дій: когнітивну перевагу, багаторівневу стійкість, демонстрацію сили, інтегровану оборону та багатодоменне командування. NWCC пропонує чітку структуру перетворення- «пускові дії» для негайних потреб, довгострокові пріоритети для стійкого розвитку та стратегічні обговорення, що визначають формат майбутніх операцій. Цей документ слугує дорожньою картою, яка допомагає НАТО підтримувати військову перевагу та впроваджувати інноваційні рішення у сфері кризового управління.

У цих документах чітко простежується прагнення НАТО переосмислити традиційні підходи до управління кризами. Якщо раніше діяльність Альянсу будувалася за лінійною моделлю. «мир-криза-конфлікт», то сьогодні вона набуває нелінійного та багатовимірного характеру, у якому одночасно реалізуються функції запобігання, реагування та стабілізації. Це означає, що правові норми і стратегічні принципи НАТО спрямовані не лише на ліквідацію наслідків криз, а й на їх попередження шляхом формування сприятливого середовища безпеки.

На мою думку, така еволюція нормативно-правової бази діяльності НАТО є логічною відповіддю на зміну природи загроз. Альянс дедалі частіше стикається з конкурентами, які діють поза межами класичних воєнних конфліктів- у політичній, економічній, інформаційній чи технологічній площині. Саме тому сучасні документи НАТО надають пріоритет синхронізації політичних і військових рішень, підвищенню взаємосумісності та забезпеченню єдиного оперативного підходу до реагування на кризи будь-якого масштабу.

Таким чином, нормативно-правова база діяльності НАТО у сфері кризового менеджменту становить динамічну систему стратегічних документів, спрямовану на підтримання військової готовності, оперативності управління та політичної єдності. Вона слугує ключовим інструментом забезпечення колективної безпеки, дозволяючи Альянсу адаптуватися до викликів ХХІ століття та зберігати свою провідну роль у системі глобального управління безпекою.

У межах проведеного аналізу можна стверджувати, що нормативно-правова база діяльності НАТО у сфері кризового менеджменту зазнала суттєвих змін, які відповідають трансформації сучасного стратегічного середовища. В основі цих змін - усвідомлення того, що безпекові виклики ХХІ століття є тривалими, багатовимірними, гібридними та відзначаються високим рівнем непередбачуваності. На мою думку, саме ця характеристика сучасних загроз стала стартовою точкою для формування нової концептуальної та нормативно-правової основи діяльності Альянсу, закріпленої у Військовій стратегії НАТО (2019 р.), Концепції стримування і оборони євроатлантичної території (2020 р.), Фундаментальній концепції ведення бойових дій (2021р.).

По-перше, вважаю, що ключовою відмінністю сучасної нормативної бази є відмова від уявлення про загрози як про явища короткого або середньострокового характеру. У документах НАТО підкреслюється, що стратегічна конкуренція з Росією, адаптивність і тривалість існування терористичних організацій, а також довгострокові військові амбіції Китаю формують стабільний, а не тимчасовий виклик для Альянсу. Це означає, що кризовий менеджмент НАТО дедалі більше зосереджується на стратегічній витривалості, тривалому плануванні та створенні структур, здатних підтримувати безпеку впродовж десятиліть, а не лише оперативно реагувати на події.

По-друге, важливою складовою трансформації стала зміна просторового виміру реагування на кризи. НАТО визнає, що більше не може фокусуватися

лише на традиційному географічному просторі та на конкурентах, що діють у межах фізичного поля бою. На мою думку, сучасне безпекове середовище вимагає комплексного розуміння багатовимірності загроз, які одночасно проявляються в кіберпросторі, космічній сфері, інформаційній площині, у мережевих структурах і лише частково- у фізичному домені. Такий підхід закладає основи багатодоменної оборони, яка вимагає нових нормативних положень, процедур та інструментів координації між державами-членами.

По-третє, у нормативно-правовій базі НАТО чітко закріплено відмову від лінійної парадигми «мир-криза-конфлікт». Сучасні конфлікти розгортаються у режимі одночасності, поєднуючи інформаційний тиск, кібероперації, економічні інструменти впливу, політичний тиск та військову силу. На мою думку, така зміна парадигми є фундаментального для розуміння сучасного кризового менеджменту, адже вона вимагає не лише оперативного реагування, а й постійного формування сприятливого безпекового середовища, а також готовності діяти паралельно у різних вимірах. Документи НАТО наголошують на необхідності синхронізувати попередження, протидію та управління конфліктами в одному циклі, що робить нормативну базу набагато комплекснішою та багаторівневою.

По-четверте, у межах сучасних стратегічних документів НАТО приділяє особливу увагу реформуванню системи командування та управління. Традиційні структури промислової епохи- дивізії, бригади, багатоступенева ієрархія- уже не відповідають вимогам багатодоменних операцій. На мою думку, саме потреба в оперативності, гнучкості, здатності до одночасного управління діями у кіберпросторі, космосі та інформаційному полі стала чинником модернізації С2. Ця трансформація також має нормативно-правовий вимір, адже вимагає оновлення процедур, доктрин, стандартів взаємосумісності й механізмів прийняття рішень у масштабах Альянсу.

Особливе місце у формуванні майбутньої нормативної структури НАТО посідає NWCC- Концепція ведення бойових дій на наступні 20 років. На мою

думку, значення NWCC полягає у тому, що вона не просто визначає стратегічне бачення, а виступає організаційною рамкою для перетворення військового інструменту сили НАТО, поєднуючи короткострокові «пускові проєкти», довгострокові пріоритети та стратегічні дискусії. Її п'ять імперативів- когнітивна перевага, багаторівнева стійкість, демонстрація сили, інтегрована оборона та багатодоменне командування- формують підґрунтя для нормативного та концептуального переосмислення кризового менеджменту.

Крім того, на мою думку, важливим здобутком сучасної нормативно-правової бази є формування проактивного підходу до безпеки. НАТО наголошує на необхідності не лише реагувати на дії противників, а й формувати середовище на власну користь- через партнерства, розвиток технологій, інформаційну політику, інновації у сфері штучного інтелекту, космічних систем і автономних платформ. Такий підхід, на мою думку, закріплює за Альянсом здатність діяти випереджувально, що є ключовою умовою ефективного управління кризами у XXI столітті.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що нормативно-правова база діяльності НАТО з кризового менеджменту формує цілісну систему стратегічних, операційних і концептуальних документів, спрямовану на забезпечення адаптивності, оперативності та резилієнтності Альянсу. Вона дозволяє НАТО зберігати військово-політичну перевагу, діяти у багатовимірному середовищі та забезпечувати здатність протистояти довготривалим і складним загрозам. На мою думку, саме така нормативна еволюція є ключем до збереження провідної ролі НАТО у світовій системі безпеки на найближчі десятиліття.

## **РОЗДІЛ 2. ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕХАНІЗМИ НАТО У ВРЕГУЛЮВАННІ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ**

### **2.1. Військово-політичні інструменти НАТО для реагування на міжнародні конфлікти**

На початку ХХІ століття міжнародна система безпеки вступила у фазу глибокої трансформації, зумовленої появою нових, комплексних і багатовимірних загроз. До них належать не лише традиційні форми збройних протистоянь, а й такі явища, як гібридні війни, масштабна діяльність недержавних збройних угруповань, зростання терористичних мереж та кібератаки, що здатні паралізувати державні інститути. У цих умовах особливої ваги набуває здатність міжнародних організацій адаптувати свої механізми реагування, формувати нові стратегічні підходи та модернізувати інструментарій безпеки відповідно до швидкоплинної глобальної ситуації.

Особливо показовим у цьому контексті є повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну, яке не лише зруйнувало систему безпеки в Європі, але й продемонструвало обмеженість традиційних механізмів стримування, що існували після завершення Холодної війни. На мою думку, вторгнення стало переломним моментом, який активізував пошук нових моделей співпраці України з міжнародними безпековими інституціями. Вона продемонструвала не лише руйнівність ревізіоністської політики РФ, але й обмеженість окремих традиційних механізмів стримування, які довгий час розглядалися як дієві. Воно змусило світове співтовариство усвідомити

необхідність створення ефективніших інструментів реагування на агресію держави, яка свідомо порушує міжнародне право та використовує військову силу для досягнення політичних цілей. На моє переконання, саме український кейс змусив міжнародні інституції, зокрема НАТО, перейнятися необхідністю модернізації власних підходів до кризового реагування та забезпечення колективної безпеки.

Попри інколи суперечливі оцінки дій Альянсу у перші місяці війни, НАТО змогло проявити стратегічну єдність та здатність до швидкої мобілізації політичних та військових ресурсів.

Сучасний науковий дискурс, присвячений природі міжнародних конфліктів, свідчить про багатовимірність та поліструктурність цих явищ. Попри істотний внесок представників різних шкіл міжнародних відносин- від реалістичної до ліберальної та конструктивістської- єдиної універсальної теорії міжнародного конфлікту не існує. На моє переконання, це зумовлено тим, що міжнародні конфлікти охоплюють одночасно політичні, економічні, ідеологічні, культурні та інформаційні чинники, взаємодія яких надто складна для єдиної концептуальної рамки.

Однією з ключових рис міжнародних конфліктів початку XXI століття є їх гібридний характер. У багатьох випадках внутрішні протистояння фактично підтримуються зовнішніми акторами [44, с.17]. Прикладами таких конфліктів є ситуації в Абхазії, Південній Осетії, Придністров'ї, Північній Ірландії, Східному Тиморі та на Донбасі. Я вважаю, що саме втручання зовнішніх сил перетворює локальні політичні суперечки на затяжні конфлікти, ускладнюючи їх вирішення. У більшості згаданих випадків вирішальну роль відіграє Російська Федерація як держава, що цілеспрямовано використовує гібридні інструменти для розширення власного впливу.

З 1946 року у світі відбулося понад 250 збройних конфліктів, а 2011 рік став найбільш конфліктним після закінчення Другої світої війни. На мою

думку, ця статистика свідчить про те, що навіть після створення численних міжнародних безпекових архітектур світ так і не зміг подолати схильність до застосування сили. Як слушно зазначав Ф. Фукуяма, настання «кінця історії» не автоматично означало кінець збройних зіткнень.

У таких умовах міжнародні організації відіграють ключову роль у запобіганні ескалації конфліктів. Традиційно до найвпливовіших структур, здатних здійснювати миротворчі та стабілізаційні функції, належать ООН, ОБСЄ, ЄС та НАТО. Хоча ефективність їхньої діяльності не завжди є бездоганною, на моє переконання, саме ці інституції забезпечують той рівень міжнародного контролю, який дозволяє уникати ще більш масштабних конфліктів.

Серед згаданих організацій НАТО вирізняється поєднанням політичних і військових інструментів, що робить його одним із найдієвіших акторів у сфері безпеки. Військово-політичні інструменти НАТО включають політичний діалог, превентивну дипломатію, колективне оборонне планування, миротворчі місії, підготовку та стандартизацію збройних сил партнерів, а також кіберзахисні та розвідувальні інструменти. На мою думку, така комплексність дозволяє Альянсу не лише реагувати на загрози, але й формувати превентивні стратегії, що особливо важливим у сучасному середовищі гібридних загроз.

Для України співпраця з НАТО має стратегічне значення. Я вважаю, що саме партнерство з Альянсом дозволило суттєво зміцнити обороноздатність нашої держави, модернізувати сектор безпеки та оборони й наблизити його до стандартів країн-членів. У довгостроковій перспективі це створює передумови для ефективної інтеграції України до євроатлантичного простору безпеки.

У такому контексті постає питання про те, які військово-політичні інструменти НАТО виявилися найефективнішими у реагуванні на сучасні конфлікти та наскільки глибоко вони трансформувалися. Аналіз діяльності

Альянсу показує, що за останні три десятиліття НАТО пройшло шлях від класичного оборонного союзу до комплексної безпекової організації, яка працює не лише на стримування, але й на активне управління кризами, підтримку партнерів, протидію гібридним загрозам та розвиток технологічних спроможностей. На мою думку, така еволюція стала можливою саме завдяки гнучкості НАТО як інституції та його здатності адаптуватися до абсолютно нових викликів, що постали перед міжнародною спільнотою після завершення Холодної війни [44].

Це особливо помітно, якщо розглянути роль Альянсу у врегулюванні міжнародних конфліктів у різних регіонах світу. НАТО неодноразово демонструвало здатність не лише стримувати агресію, але й проводити складні багатокomпонентні операції. Прикладами є дії в Косово, Афганістані, Лівії та в окремих антитерористичних місіях. Кожна з цих операцій показала, що Альянс володіє не тільки військовими можливостями, а й потужними політичними інструментами: механізмами консультацій, стратегічного планування, залучення партнерів і формування міжнародних коаліцій [44]. Я вважаю, що саме така багатовимірність дає змогу НАТО ефективно протидіяти загрозам, які давно перестали бути суто військовими.

Особливістю діяльності НАТО в умовах сучасних конфліктів є здатність швидко мобілізувати ресурси. В Альянсу є добре налагоджена система комунікації, інтегровані сили, стратегічні командні структури, які забезпечують оперативне ухвалення рішень, а також механізми розподілу відповідальності між членами. Завдяки цьому сили НАТО здатні швидко зорієнтуватися в обстановці, розгорнути місії, забезпечити логістику та попередити ескалацію конфлікту ще до того, як він досягне критично небезпечної фази [44]. На мою думку, саме інституційна організованість і сталість процедур НАТО є тим чинником, який дозволяє Альянсу залишатися ключовим міжнародним актором у сфері безпеки.

У цьому контексті важливо підкреслити, що трансформація інструментів НАТО відбувалася не хаотично, а в чіткій відповідальності до стратегічних концепцій Альянсу. У дослідженні 2024 року зазначається, що Стратегічні концепції 1991, 1999, 2010 та 2022 років стали своєрідною дорожньою картою, яка заклала основи для розширення ролі НАТО у світі, зміцнення механізмів партнерства, розвитку кризового реагування й адаптації до гібридних загроз [20]. На мою думку, саме ця послідовність стратегічних рішень пояснює, чому інструменти Альянсу є настільки гнучкими та здатними відповідати на нові виклики міжнародної безпеки.

Уже перша стратегічна концепція після завершення біполярної епохи підкреслювала, що безпека не може обмежуватися суто територіальною обороною: вона потребує превенції конфліктів, стабілізаційних місій і участі у врегулюванні криз. У наступні роки Альянс розширив свою діяльність за межі Євроатлантичного простору, що відкрило можливості для застосування різноманітних політичних і військових інструментів. Це, у свою чергу, вплинуло на структуру сил НАТО, їхню підготовку, логістику, командування та стандартизацію [44]. Я вважаю, що така еволюція демонструє здатність Альянсу не лише реагувати на виклики, але й випереджати їх.

НАТО змогло зберегти ефективність завдяки поєднанню кількох чинників. Першим з них є здатність до вироблення спільного політичного рішення навіть у складних умовах. Механізм консенсусу, хоча іноді критикується за тривалість процесу, насправді забезпечує стабільність і прогнозованість політики Альянсу. Другим чинником є наявність розгалуженої інституційної структури, яка дозволяє впроваджувати ухвалені рішення та практики.

Саме стабільність структур НАТО- Міжнародного секретаріату, Міжнародного військового штабу, об'єднаних командних структур- є основною ефективності інструментів Альянсу [20].

На мою думку, ця інституційна сталість забезпечує НАТО унікальну спроможність координувати дії десятків держав, підтримувати військово-політичний консенсус та забезпечувати оперативну взаємодію між усіма членами.

Особливо важливо, що ця стабільність зберігається навіть у періоди глобальної нестабільності, внутрішньополітичних розбіжностей чи геополітичних криз. Структури НАТО були створені так, щоб витримувати зовнішній тиск та внутрішні суперечності, забезпечуючи постійність і передбачуваність у питаннях безпеки. Я вважаю, що саме це відрізняє НАТО від інших міжнародних організацій, чия ефективність часто залежить від політичної кон'юнктури.

Важливо також розуміти, що у сфері міжнародної безпеки НАТО відіграє унікальну роль саме завдяки здатності поєднувати політичні та військові інструменти в одній інституційній рамці. На мою думку, це поєднання є основним фактором успіху Альянсу, адже жодна інша міжнародна організація не має настільки широкого набору засобів реагування- від дипломатичного тиску й консультацій до масштабних операцій з управління кризами. Альянс здатний діяти у ситуаціях, коли ООН або ОБСЄ є фактично паралізованими через політичні суперечності між державами-членами. Це дозволяє НАТО залишатися надійним інструментом реагування у випадках, коли необхідне швидке ухвалення рішень.

Одним із ключових елементів військово-політичних інструментів НАТО є система партнерства. Протягом тривалого часу Альянс надав підтримку партнерам через різноманітні механізми: програми реформування сектору безпеки, спільні навчання, тренувальні місії, консультативні групи, а також політичний діалог. На мою думку, ці інструменти стали основою для побудови довіри між НАТО та країнами, які прагнуть поглибити співпрацю в оборонній сфері, зокрема Україною.

Після 2014 року і особливо з початком повномасштабної війни у 2022 році партнерство між НАТО та Україною перейшло у новий формат. Альянс розпочав допомогу Збройним силам України, що включало постачання озброєння, боєприпасів, техніки, засобів зв'язку, а також військової підготовки. Я вважаю, що цей приклад демонструє гнучкість військово-політичних інструментів НАТО: вони здатні трансформуватися у відповідь на потреби держави-партнера.

Усі стратегічні концепції після завершення Холодної війни наголошували, що зв'язок між Європою та США є ключовим чинником стабільності Альянсу. На мою думку, ця єдність забезпечує стійкість механізмів реагування НАТО, США гарантують значну частину військової потужності, в той час як європейські держави надають політичну підтримку, логістику та участь у спільних місіях.

Еволюція інструментів НАТО завжди відбувалася у відповідь на конкретні виклики. У 1990-х це були війни на Балканах, у 2000-х – глобальний тероризм, у 2010-х – криза в Лівії та нестабільність на Близькому Сході, а після 2014 року – агресивна політика Росії проти України. Я вважаю, що така здатність переорієнтовуватися відповідно до змін міжнародного середовища є унікальною особливістю Альянсу. Це також демонструє, що військово-політичні інструменти НАТО формуються не у вакуумі, а внаслідок постійного переосмислення досвіду, аналізу нових ризиків та корекції стратегічних підходів.

Суттєву роль у цьому відіграють сили та засоби, які НАТО може застосовувати для врегулювання конфліктів. Наприклад, сили швидкого реагування є першим елементом мобілізації у випадку ескалації. Вони здатні розгорнутися протягом короткого часу та забезпечити первинну стабілізацію ситуації. У складних конфліктах, таких як Косово або Афганістан, НАТО застосовувало комплексний підхід, який включав в себе поєднання військових

дій, розбудови державних інституцій, забезпечення гуманітарної допомоги та міжнародної координації [44].

Важливим також є питання стандартів, НАТО не лише здійснює власні операції, а й допомагає партнерам адаптувати їхні збройні сили до стандартів Альянсу. Це включає стандартизацію озброєння, процедур, логістики, підготовки кадрів та управління. На мою думку, для України цей інструмент став критично важливим, оскільки забезпечив поступове наближення Збройних сил України до стандартів країн-членів і створив основу для ефективної інтеграції у майбутньому [44].

Особливої уваги заслуговує чинник гібридних загроз. Сучасні конфлікти часто включають інформаційні операції, кібератаки, економічний тиск та політичне втручання ззовні. НАТО активно розвиває інструменти протидії цим загрозам, зокрема через створення спеціальних підрозділів із кіберзахисту, центри передового досвіду, як-от Центр кіберзахисту у Таллінні, а також посилення координації із партнерами у сфері інформаційної безпеки [44]. Я вважаю, що враховуючи характер сучасних конфліктів, ці інструменти є не менш важливими, ніж військові.

Однією з найважливіших особливостей діяльності НАТО у сфері міжнародної безпеки є здатність поєднувати військові та цивільні компоненти операцій. Це стосується як прямих миротворчих місій, так і стабілізаційних операцій, які можуть охоплювати політичну, соціальну та інституційну підтримку держав, що переживають конфлікт. Саме комплексність реагування дозволяє НАТО забезпечувати довгостроковий результат, а не лише тимчасове припинення насильства [44]. Я вважаю, що цей підхід особливо важливий у сучасних умовах, коли війни набувають багатовимірного характеру і торкаються не лише військової, а й політичної, економічної та інформаційної площин.

Значна увага в рамках операцій приділяється питанню цивільного контролю над збройними силами, розвитку ефективних інституцій, реформи

сектору безпеки та запобіганню повторному спалаху конфлікту. У багатьох випадках саме ці заходи мають вирішальний вплив на те, чи стане мир тривалим. Для країн-партнерів НАТО такі інструменти дають можливість запроваджувати реформи відповідно до стандартів Альянсу, що підвищує рівень їхньої обороноздатності та сприяє інтеграції у загальноєвропейську систему безпеки.

У контексті України НАТО застосовує широкий спектр цих інструментів. Особливо з початком повномасштабної війни 2022 року Альянс активізував політичну, консультативну та матеріальну підтримку України через різні механізми. На мою думку, особливо важливими стали напрями, пов'язані з логістикою, обміном розвідданими, підготовкою військових кадрів, стандартизацією озброєння та адаптацією системи управління до стандартів НАТО. Усе це суттєво підвищило здатність України протистояти агресії [44].

Ще одним важливим аспектом є питання оперативної сумісності. НАТО вже багато років працює над створенням єдиної системи стандартів, що дозволяє військовим різних держав діяти як єдине ціле. Це включає стандарти у сфері управління військами, зв'язку, логістики, планування операцій, медичної евакуації, технічного обслуговування та підготовки особового складу. Для України процес наближення до цих стандартів є одним із ключових компонентів підготовки до майбутнього членства [44].

З цієї точки зору важливим є той факт, що НАТО здатне працювати не лише з державами-членами, а й з партнерами, допомагаючи їм інтегруватися у систему безпеки. На мою думку, це особливо актуально у випадку України, яка перебуває в центрі найбільшої війни на європейському континенті з часів Другої світової. Саме партнерство з НАТО стало тим фактором, який дозволив Україні зберегти інституційну стійкість та обороноздатність у перші місяці війни. Інструменти НАТО постійно вдосконалюються у відповідь на зростаючу складність загроз.

Альянс інвестує значні ресурси у розвиток кіберкоманд, захист інформаційного простору та розробку технологічних можливостей для протидії новим загрозам. Я вважаю, що ці інструменти стають дедалі важливішими, адже сучасні війни дедалі частіше ведуться у цифровому середовищі. Особливу роль у сучасних конфліктах відіграє інформаційний компонент. У статті наголошується, що НАТО активно працює над протидією пропаганді та дезінформації, які можуть підривати політичну єдність держав-членів та створювати загрози національній безпеці [44]. Ці заходи включають удосконалення стратегічних комунікацій, підвищення інформаційної стійкості, співпрацю з медіа та освітні програми. На мою думку, саме інформаційна безпека є тим полем, де НАТО доводиться найшвидше адаптувати свої інструменти.

Важливим є й те, що оперативна готовність НАТО базується не лише на технічній та військовій перевазі, а й на здатності до політичної координації. У статті наголошується, що механізм колективного ухвалення рішень, заснований на консенсусі, інколи може уповільнювати процес, однак саме він гарантує стабільність, передбачуваність та політичну єдність Альянсу [44]. На мою думку, такий механізм є однією з ключових причин того, чому НАТО зберігає довіру своїх членів і здатність діяти у кризових ситуаціях.

Не менш важливою складовою військово-політичних інструментів НАТО є розвідка і стратегічний аналіз. Обмін розвідданими між країнами-членами дозволяє НАТО виявляти загрози на ранньому етапі, визначати потенційну ескалацію та розробляти оптимальні варіанти реагування [44]. Під час війни Росії проти України цей інструмент став одним із ключових: своєчасні дані про пересування військ, плани атак і ризики ескалації дозволили партнерським державам координувати поставки озброєнь, посилювати протиповітряну оборону та готуватися до можливих загроз.

Я вважаю, що аналітичний та інформаційний компонент є дуже важливим у сучасних умовах, коли багато загроз мають прихований характер

і можуть виникнути несподівано. У цьому сенсі НАТО демонструє здатність працювати в умовах невизначеності, що робить його одним із найефективніших інструментів реагування на конфлікти у XXI столітті.

Отже, можна стверджувати, що військово-політичні інструменти НАТО є досить гнучкими, адаптивними та здатними до постійного оновлення. Вони охоплюють широкий спектр дій- від політичного тиску і консультацій до масштабних операцій та довгострокового стратегічного планування. На мою думку, саме ця універсальність робить НАТО центральним елементом міжнародної системи безпеки, здатним реагувати на складні виклики сучасності та забезпечувати стабільність в регіонах, де інші механізми виявляються недостатніми.

## **2.2. Організаційна структура та командно-штабні механізми НАТО в операціях з управління кризами.**

Організаційна структура НАТО формувалася десятиліттями як система, здатна забезпечити одночасно і стратегічну стійкість, і оперативну гнучкість у реагуванні на міжнародні кризи. На мою думку, саме особлива модель побудови Альянсу — поєднання політичних і військових компонентів — забезпечує ефективність його рішень та дій навіть у найбільш складних безпекових ситуаціях. Важливо, що ця система створена так, щоб об'єднувати можливості багатьох держав, зберігаючи при цьому єдине командне ядро. Дослідження В. Гончаренка підкреслює, що саме інтегрована командно-штабна модель дозволяє НАТО здійснювати операції швидко, узгоджено та з високим рівнем координації між різними рівнями управління [15].

Центральним політичним органом НАТО, який відіграє ключову роль у запуску, плануванні та контролі операцій кризового менеджменту, є Північноатлантична рада. На мою думку, її значення полягає не лише в ухваленні рішень, але й у підтриманні політичної єдності держав-членів. В умовах, коли багато міжнародних організацій часто стикаються з блокуванням рішень, система консенсусу в НАТО, попри критику, забезпечує чітке виконання завдань і спільну відповідальність за наслідки операцій. Саме Північноатлантична рада визначає рамки кризового реагування, координує дипломатичні зусилля та задає стратегічний напрям операціям [57].

Найдзвичайно важливим елементом є Військовий комітет- найвищий військовий орган НАТО. Він здійснює стратегічне військове керівництво,

формує військові рекомендації та транслює політичні рішення в систему конкретного військового планування. Я вважаю, що роль Військового комітету часто недооцінюється, хоча саме він визначає, яким чином армовані сили країн-членів будуть залучені до операцій. За Гончаренком, Військовий комітет гарантує професійний військовий аналіз і забезпечує технічну відповідність між політичними рішеннями та можливостями військових структур.

Особливо важливою частиною структури НАТО є командування SHAPE (Верховне головне командування об'єднаних сил НАТО в Європі). SHAPE забезпечує планування та координацію всіх операцій, контроль над розгортанням сил і взаємодію між компонентами - сухопутними, морськими, повітряними та спеціальними. SHAPE можна назвати центральним нервовим центром усього механізму кризового менеджменту НАТО, цей орган здатний мобілізувати ресурси десятків держав у єдину інтегровану систему управління, створюючи ефект цілісної військової потужності.

Кризове реагування НАТО неможливе без командно-штабних навчань, які постійно використовуються як спосіб перевірки і удосконалення взаємодії між органами управління різних рівнів. Саме навчання дозволяє НАТО адаптувати свої процедури до нових загроз, перевіряти здатність діяти в умовах терористичних атак, гібридних загроз, кризових гуманітарних ситуацій. Я вважаю, що ці навчання створюють реальну основу для того, щоб у момент кризи штабні органи діяли злагоджено, без затримок і помилок. Окреме місце в організаційній структурі займають логістичні та допоміжні штаби. Вони відповідають за логістику, постачання, розміщення військ, медичне забезпечення, транспорт, інженерну підтримку. На мою думку, ефективна логістика - важливий елемент будь-якої операції, саме логістичні можливості НАТО дозволяють проводити тривалі операції далеко за межами Європи, як це було в Афганістані та інших регіонах.

Складовою успішного функціонування командно-штабної системи НАТО є культура цивільно-військової взаємодії. Цивільний контроль над Збройними силами є основою діяльності Альянсу, і він простежується на всіх рівнях управління- від Північноатлантичної ради до планування окремих операцій. На мою думку, модель такого формату утворює унікальний баланс між демократичним контролем та військовою ефективністю.

Ще однією характеристикою командно-штабних механізмів НАТО є їхня модульність. Альянс може формувати коаліційні угруповання залежно від масштабу, типу та місця проведення операції. Ця здатність створювати тимчасові сили, адаптовані під конкретну місію, є, на мою думку, однією з найефективніших рис НАТО у сфері кризового менеджменту. С. Федуняк зазначає, що модульний підхід дозволяє швидко інтегрувати сили кількох держав, а за потреби- залучати сили партнерів, включно з Україною, що значно розширює можливості Альянсу у кризових ситуаціях [57].

Командно-штабні механізми НАТО також включають адаптивні процедури прийняття рішень. Попри необхідність консенсусу, Альянс має напрацьовані процедури, які дозволяють зменшити час між політичним рішенням і початком операції. Це досягається завдяки заздалегідь підготовленим сценаріям, планам реагування, логістичним моделям та доктринальним документам. На мою думку, саме завдяки правильному співвідношенню гнучкості й чіткої регламентації НАТО може діяти ефективніше, ніж інші міжнародні організації, які часто блокуються через процедури голосування. На мою думку, саме сучасні комунікаційні технології забезпечили можливість здійснювати багатонаціональні операції з високим рівнем координації.

Командно-штабна модель НАТО також передбачає активне залучення сил спеціальних операцій, які відіграють особливо важливу роль у кризових ситуаціях, що включають терористичні загрози або гібридні атаки. Не менш значущим є той факт, що НАТО приділяє увагу не лише воєнним, але й

цивільним аспектам кризового управління. У межах командно-штабної структури передбачені механізми взаємодії з гуманітарними організаціями, місцевою владою, органами ООН, Міжнародним Червоним Хрестом. На мою думку, саме ця багатосторонність забезпечує комплексний ефект операцій НАТО, уникаючи ситуацій, коли військова перемога не супроводжується стабілізацією на місцях. Сучасні операції Альянсу майже завжди включають елементи гуманітарної, політичної та цивільної координації, що робить НАТО не просто військовою, а комплексною інституцією безпеки.

Важливо підкреслити, що система управління кризами НАТО ґрунтується на принципі передбачуваності й попереднього планування. Альянс розробляє широкий спектр сценаріїв реагування на різні типи загроз від локальних конфліктів до масштабних гуманітарних криз. На мою думку, така попередня моделізація дозволяє скорочувати час на ухвалення рішень у реальних умовах, коли кожна година може мати визначальне значення. Одна з причин ефективності штабної моделі НАТО полягає в тому, що вона не починає роботу «з нуля», а спирається на напрацьовані алгоритми, які регулярно відпрацьовуються у навчаннях. Окреме місце у командно-штабній структурі займає система аналізу та оцінювання операцій. Після завершення будь-якої місії НАТО проводить детальне дослідження її результативності, ефективності прийнятих рішень, логістичних рішень, взаємодії підрозділів та цивільних компонентів. На мою думку, це дозволяє постійно вдосконалювати процедури та доктрини, формувати базу уроків, які враховуються в наступних операціях.

Командні структури Альянсу підтримуються також розгалуженою системою комунікацій, яка забезпечує обмін інформацією між штабами, національними командуваннями та підрозділами на місцях. Ефективний зв'язок - це критичний елемент будь-якої операції, адже він визначає можливість швидко отримувати дані про зміну обстановки та діяти відповідно. На мою думку, розвиток цифрових технологій та створення єдиного

інформаційного простору значно розширили можливості НАТО щодо управління операціями.

Ще одним ключовим елементом системи управління кризами є оперативні центри НАТО, які працюють у режимі 24/7 та забезпечують моніторинг глобальної безпекової ситуації. Ці центри акумулюють дані розвідки, супутникову інформацію, повідомлення дипломатичних структур та оперативні зведення національних штабів. Я вважаю, що саме цілодобовий моніторинг дозволяє НАТО миттєво реагувати на загрози. Оперативні центри є своєрідним «око Альянсу», яке забезпечує безперервність аналізу та виявлення кризових точок ще до їх ескалації [15].

Важливою складовою командно-штабних механізмів НАТО є участь структур Альянсу у контртерористичній діяльності. На тлі загроз міжнародного тероризму після 2001 року НАТО посилило взаємодію з партнерами та національними спецслужбами держав-членів для координації дій у сфері розвідки, профілактики та реагування. На мою думку, роль НАТО у протидії терористичним загрозам є недооціненою, адже саме завдяки спільним штабним навчанням багато держав-партнерів змогли суттєво підвищити рівень взаємосумісності.

Система управління кризами НАТО також включає важливий елемент-цивільне планування надзвичайних ситуацій. Воно передбачає участь не лише військових, а й органів влади, служб цивільного захисту, гуманітарних організацій та партнерських інституцій. На мою думку, саме цей аспект вирізняє НАТО серед інших військових альянсів: операції НАТО майже завжди мають цивільний компонент, який забезпечує сталість та гуманітарну складову.

Окрему увагу варто приділити ролі багатонаціональних штабів, які забезпечують інтеграцію військових ресурсів країн-членів НАТО. Ці штаби створюються спеціально під конкретні операції або працюють на постійній

основі, забезпечуючи координацію між державами. На мою думку, їхня перевага полягає в тому, що вони поєднують військовий досвід різних країн, створюючи синергію компетенцій. Участь українських офіцерів у багатонаціональних штабах НАТО сприяла суттєвому підвищенню професійного рівня та адаптації до стандартів Альянсу.

Багатонаціональні штаби забезпечують інтеграцію військових ресурсів країн-членів НАТО. Ці штаби створюються спеціально під конкретні операції або працюють на постійній основі, забезпечуючи координацію між державами. На мою думку, їхня перевага полягає в тому, що вони поєднують військовий досвід різних країн, створюючи синергію компетенцій.

НАТО як організація спирається на принцип колективної оборони, але у сфері кризового менеджменту Альянс застосовує гнучкі підходи, які виходять за межі статті 5 Вашингтонського договору. Це дозволяє проводити операції поза межами території країн-членів, у регіонах, де існує ризик ескалації або гуманітарної катастрофи. На мою думку, така гнучкість – один з найбільш важливих елементів роботи Альянсу у XXI столітті. У контексті України важливим є те, що НАТО активно залучає українські сили до планування та проведення спільних навчань, а також до участі у програмах реформування сектору безпеки. Загалом, організаційна структура та командно-штабні механізми НАТО формують потужну, багаторівневу систему реагування на кризи. Вони охоплюють політичний, військовий, стратегічний, оперативний і тактичний рівні, включають у себе розвідку, логістику, цивільне планування, підготовку кадрів та партнерські програми. На мою думку, саме ця комплексність робить НАТО одним із найефективніших інструментів кризового менеджменту у світі.

### **2.3 Оцінка ефективності застосування механізмів НАТО у вибраних конфліктах (Косово, Афганістан, Лівія).**

У другій половині XX - на початку XXI століття НАТО поступово трансформувалося з класичного оборонного союзу у багатофункціонального актора з кризового менеджменту, здатного проводити операції різної інтенсивності – від миротворчих місій до повноцінних повітряних кампаній. На мою думку, саме три конфлікти — Косово, Афганістан і Лівія — стали найбільш показовими прикладами того, як Альянс адаптував інструменти політичного тиску, військового реагування, інформаційних операцій і післяконфліктного врегулювання. Згідно з дослідженнями, присвяченими зміні підходів НАТО до врегулювання конфліктів, ці операції стали маркерами еволюції — від гуманітарних інтервенцій кінця 1990-х до боротьби з тероризмом 2000-х і «безконтактних» операцій початку 2010-х [47, с. 12-15].

На мою думку, важливою передумовою цієї еволюції стала трансформація стратегічних концепцій НАТО, які поступово розширювали спектр дозволених і можливих інструментів реагування. події в Косові та Афганістані істотно вплинули на зміну підходів Альянсу, а досвід Лівії закріпив тенденцію до застосування високотехнологічних, мережево-центричних методів ведення операцій [20, с. 6-10]. Я вважаю, що ці конфлікти дозволяють побачити не лише механізми НАТО, а й їхню результативність, сильні та слабкі сторони.

Кожен з трьох конфліктів розкриває різні аспекти військово-політичної діяльності НАТО: Косово- гуманітарну інтервенцію, Афганістан- глобальну антитерористичну операцію, Лівію- застосування сили в межах резолюції ООН із мінімальним сухопутним компонентом [35, с. 22-26]. На мою думку, саме порівняння цих кейсів дає можливість комплексно оцінити ефективність застосування механізмів Альянсу як інституції міжнародної безпеки.

Перед тим як перейти до аналізу ефективності операції НАТО в Косові, необхідно врахувати передісторію- конфлікт у Боснії та діяльність сил IFOR і SFOR. На мою думку, саме боснійський кейс став критично важливим етапом інституційного навчання НАТО, оскільки вперше в історії Альянсу військові структури були задіяні у великомасштабній післявоєнній стабілізаційній місії. Операції в Боснії створили основу для майбутніх дій у Косові, адже дозволили НАТО відпрацювати логістичні процеси, координацію між контингентами, механізми цивільно-військової взаємодії та моделі організації командування. Боснія показала, що заклики міжнародної спільноти не здатні зупинити етнічні чистки без застосування збройної сили, а відсутність рішучості призводить до масових жертв. Саме тому НАТО підійшло до косовського питання з готовністю діяти рішучіше і швидше [21, с. 38-41].

Операція «Allied Force» стала переломним моментом у міжнародному праві: це був перший випадок, коли НАТО застосувало силу без мандату Ради Безпеки ООН, але під гуманітарним приводом. доктрина «гуманітарної інтервенції» стала відповіддю на неспроможність міжнародних інституцій запобігти злочинам проти цивільного населення на Балканах на початку 1990-х [19, с. 112-116].

На мою думку, ефективність механізмів НАТО у цьому випадку полягала не лише у військовій сфері, але й у здатності взяти на себе політичну відповідальність за запобігання масовим вбивствам. Інтервенція була суперечливою з юридичної точки зору, але міжнародна підтримка і відсутність альтернативних механізмів фактично легітимізували її «пост-фактум» [19, с.

118-121]. Цей кейс яскраво показує, що НАТО здатне реагувати у ситуаціях, коли міжнародне право паралізоване через право вето постійних членів РБ ООН. У цьому аспекті механізми політичного реагування Альянсу можна вважати ефективними, оскільки вони дозволили зупинити етнічні чистки без значних власних втрат. На мою думку, саме технологічна перевага НАТО дозволила провести операцію без залучення наземних сил, уникнувши великих втрат та політичних ризиків. Операція показала можливість досягнення стратегічних цілей шляхом системного подавлення інфраструктури противника, що стало зразком для подальших операцій у Лівії та частково в Афганістані [16, с. 50-52].

Я вважаю, що ефективність військового компоненту полягала саме в адаптивності командування НАТО - можливості змінювати інтенсивність ударів, перекривати критичні комунікації та вибудовувати інформаційний тиск на керівництво Сербії.

Ще одним важливим елементом успіху НАТО стала інформаційно-психологічна складова, операція в Косові стала першим випадком масштабного використання інформаційних технологій у війні: від інформаційних кампаній до спеціально підготовлених ЗМІ-матеріалів, спрямованих на формування міжнародної підтримки та деморалізацію супротивника [11, с. 27-30].

На мою думку, це був один з ключових факторів ефективності операції- НАТО вдалося створити глобальний інформаційний контекст, у якому дії Альянсу сприймалися як морально виправдані. Саме інформаційна домінація дозволила зламати політичну стійкість керівництва Сербії та зменшити опір серед населення [11, с. 31-33].

Операція НАТО в Афганістані стала безпрецедентною у всій історії Альянсу, оскільки саме після терактів 11 вересня 2001 року вперше було активовано статтю 5 Вашингтонського договору. На мою думку, це рішення

продемонструвало, що Альянс здатний реагувати не лише на класичні воєнні загрози, а й на транснаціональний тероризм, який не має чітких державних кордонів. Загроза «Аль-Каїди» стала першим тестом на глобальні спроможності НАТО. Саме Афганістан примусив Альянс переглянути власне розуміння безпеки, усвідомивши, що терористичні мережі можуть бути небезпечнішими за державні армії [2, с. 19-22]. Я вважаю, що це стало важливим каталізатором еволюції НАТО від регіонального оборонного союзу до політико-військової організації глобального масштабу.

Боротьба з тероризмом вимагала від Альянсу поєднання військових і цивільних методів, залучення інституцій з розвитку, розвідки, гуманітарних структур та місцевих партнерів. Я вважаю, що саме Афганістан став першим майданчиком, де НАТО змушене було діяти не лише як військова організація, але й як стабілізаційна місія з елементами державотворення. Це значно ускладнило операцію, адже Альянс раніше не мав досвіду подібних багатовимірних кампаній.

Важливо, що саме в Афганістані було сформовано місію ISAF (International Security Assistance Force), яка стала найбільшою та найдовшою операцією в історії НАТО. Складність середовища, поліетнічність країни та кланова структура суспільства зробили операцію дуже відмінною від будь-яких попередніх дій Альянсу [34, с. 55-57].

Операція ISAF розгорталася поетапно. На початку 2000-х років основним завданням було забезпечення безпеки Кабула та центральних районів. Поступово місія охопила більшість території Афганістану, включно з найнебезпечнішими провінціями. Ключовою проблемою стало те, що Альянс не мав чіткої стратегії завершення операції, так званої “exit strategy”, що призвело до затягування конфлікту [42, с. 33-35]. ISAF була надзвичайно неоднорідною: різні держави висували різні обмеження на використання своїх контингентів. На мою думку, ці обмеження суттєво знижували ефективність командування і робили операцію менш гнучкою. Підрозділи з

країн Європи не могли брати участь у наступальних операціях, тоді як США, Велика Британія та Канада несли основний тягар бойових дій [42, с. 36-39].

Поступове розширення мандату ISAF супроводжувалося зростанням відповідальності НАТО: від охорони столиці до боротьби з повстанським рухом, забезпечення правопорядку, тренування афганських сил безпеки та підтримки інфраструктурних проєктів. На мою думку, така багатошаровість завдань стала однією з причин складності операції: НАТО одночасно виконувало військові, поліційні, дипломатичні й навіть економічні функції [42, с. 40-43].

Одним з найбільших викликів стала складність соціальної структури Афганістану. Будь-яка зовнішня присутність у регіоні приречена на серйозний опір, якщо вона не враховує кланові, етнічні та релігійні особливості населення [61, с. 27-29]. На мою думку, ISAF зіткнулася з тим, що військові успіхи не конвертувалися в політичну стабільність: перемога на полі бою не означала контроль над територією.

Також величезною проблемою став відновлений рух «Талібан», який зміг адаптуватися і перейти до асиметричної війни. НАТО не врахувало здатність талібів до мобілізації ресурсів, використання природних сховищ, підтримки з-за кордону та інформаційного впливу [42, с. 44-48]. Я вважаю, що саме ця недооцінка зробила операцію надзвичайно тривалою і виснажливою. Відповідальність у регіонах була розподілена між різними країнами НАТО, що призводило до різної якості виконання завдань, різного рівня залученості та різних стратегій взаємодії з місцевим населенням.

Після виведення сил із Афганістану в 2021 році НАТО провело глибоку переоцінку операції. В «Основоположній концепції ведення бойових дій НАТО» наголошується, що Афганістан виявив критичну важливість адаптивності, швидкого аналізу місцевого контексту та необхідність уникати

надмірної залежності від державотворчих експериментів у нестабільних регіонах [41, с. 5-8].

Я вважаю, що досвід Афганістану став поворотним у розумінні меж союзницької місії: Альянс визнав, що зміна суспільно-політичної структури іншої держави виходить за межі його можливостей. Це привело до корекції стратегічних пріоритетів- від масштабних стабілізаційних місій до обмежених, точкових операцій з акцентом на партнерство, тренування та стримування [41, с. 10–12].

Для НАТО Афганістан став водночас і найбільшим випробуванням, і джерелом найглибших інституційних уроків. На мою думку, аналіз цієї операції показує, що механізми Альянсу мають високу ефективність у військовому аспекті, але обмежені у державотворчих та соціально-політичних задачах, що не є їх прямою компетенцією.

У 2011 році Лівія стала одним з ключових осередків «Арабської весни», коли протести проти режиму Муаммара Каддафі швидко переросли у збройний конфлікт і реальну гуманітарну загрозу. На мою думку, саме серйозний ризик масових злочинів проти цивільного населення-зокрема в Бенгазі- став основою міжнародного втручання. На відміну від Косова, операція в Лівії мала формальний мандат Ради Безпеки ООН (резолюція 1973), що дозволило встановити безпольотну зону та вжити «усіх необхідних заходів» для захисту цивільних. Цей мандат створив для НАТО політичну основу, однак справжнім рушієм операції стала ініціатива Франції, яка прагнула продемонструвати повернення у військову структуру Альянсу й утвердити себе як лідера європейської безпеки [17, с. 29-32].

На мою думку, саме цей європейський «політичний імпульс» відрізняє Лівію від попередніх операцій НАТО, де лідерство зазвичай брали на себе США. У Лівії ж Франція та Велика Британія не просто виступили ініціаторами

операції, а фактично сформували її рамку, а США вперше обрали модель «leading from behind».

Лівія стала шансом продемонструвати, що Франція може не лише повернутися до Альянсу формально, але й відігравати одну з провідних ролей у реальних операціях. Я вважаю, що участь Франції у Лівії була продиктована поєднанням стратегічних, політичних та іміджевих мотивів: Париж прагнув зміцнити власний вплив у Середземномор'ї та підкреслити відновлену здатність діяти в рамках колективної оборони.

Саме Франція першою визнала Перехідну національну раду Лівії та стала ключовим прихильником активного військового втручання [17, с. 40-43].

Це вплинуло на формат операції: Франція і Велика Британія планували та проводили значну частину авіаударів, у той час як США взяли на себе роль підтримки- забезпечення розвідки, логістики, дозаправки, крилатих ракет на початковому етапі. На мою думку, ця модель показала, що НАТО здатне адаптувати розподіл відповідальності залежно від інтересів і можливостей держав-членів.

Операція в Лівії стала прикладом воєнних дій нового типу, де вирішальна роль належала авіації, високоточній зброї та інформаційно-аналітичним системам. На мою думку, Лівія стала прямим продовженням підходів, які НАТО відпрацював у Косові, але на значно більш технологічному рівні.

Повітряна кампанія стала можливою завдяки чіткій структурі командування НАТО, високому рівню взаємодії між європейськими державами і технологічній підтримці США. Я вважаю, що механізм прийняття рішень у цій операції показав високу гнучкість Альянсу: коаліція готових держав змогла швидко мобілізувати сили, а політичний мандат ООН дав легітимність військовим діям.

Після падіння режиму Каддафі Лівія занурилася у багаторічну внутрішню кризу, що стала джерелом масштабної дестабілізації в Середземномор'ї. Після 2011 року регіон зіткнувся з різким зростанням міграційних потоків, посиленням нелегальних озброєних угруповань, розширенням зон неконтрольованої території та фактичним розпадом державних інститутів Лівії [13, с. 91-94]. На мою думку, саме цей аспект робить оцінку ефективності НАТО подвійною. З одного боку, Альянс виконав мандат ООН- захистив цивільне населення, зупинив наступ на Бенгазі та сприяв падінню режиму, відповідального за масові злочини. З іншого боку, довгострокові наслідки виявилися значно складнішими: без стабілізаційної фази Лівія перетворилася на осередок хаосу, що посилюється суперництвом іноземних акторів.

На мою думку, ця ситуація показала межі військової моделі НАТО у разі відсутності чіткої стратегії постконфліктного врегулювання. У Лівії не було ані місії на кшталт IFOR/SFOR, ані довгострокового цивільного компоненту, що суттєво відрізняло її від Косова й Афганістану.

Успіх операції в короткостроковій перспективі викликав ейфорію серед західних держав: Лівія здавалася доказом того, що високотехнологічні повітряні кампанії можуть ефективно змінювати хід конфлікту без значної участі наземних сил. На мою думку, ранні оцінки були надмірно оптимістичними, оскільки ґрунтувалися на уявленні про можливість «чистої» інтервенції без взяття відповідальності за подальшу стабілізацію. Поступово стало очевидно, що відсутність комплексного постконфліктного плану спричинила серйозний вакуум влади, який неминуче призвів до зростання злочинності й появи численних озброєних угруповань [4, с. 89-92]. Лівія стала уроком для НАТО щодо ризиків обмежених інтервенцій, адже військова перемога не гарантує політичної стабільності. На мою думку, це один з ключових висновків операції: НАТО може успішно здійснювати військові

завдання, але довгострокове врегулювання вимагає набагато ширшого спектра інструментів.

Порівняння операцій НАТО в Косові, Афганістані та Лівії дозволяє зробити висновок, що Альянс постійно змінював характер свого військово-політичного реагування відповідно до специфіки кожного конфлікту. На мою думку, саме ця адаптивність стала ключовою ознакою еволюції НАТО після завершення холодної війни. Кожна з трьох операцій продемонструвала різні рівні ефективності Альянсу: у Косові — швидке досягнення військових і політичних цілей; в Афганістані — обмеження цієї ефективності в умовах складного соціального середовища; у Лівії — успішність короткострокової фази, але невизначеність у постконфліктному періоді [47, с. 33–36].

Косово стало першим прикладом застосування інструментів гуманітарної інтервенції та демонструвало спроможність НАТО діяти швидко та рішуче навіть за відсутності мандату Ради Безпеки ООН. На мою думку, головною сильною стороною операції стала її технологічна та організаційна ефективність: повітряні удари були скоординовані з точністю, а інформаційна кампанія зміцнила легітимність дій Альянсу. Це підтверджує тезу, що у випадках, де необхідні переважно військові методи стримування, НАТО демонструє найвищий рівень готовності. Операція в Афганістані стала найдовшою в історії Альянсу, але результати виявилися неоднозначними. Я вважаю, що однією з головних причин цього була спроба об'єднати в одній місії військові та політичні завдання, які вимагали різних підходів і ресурсів. Афганістан змусив НАТО переглянути власну стратегічну концепцію та повернути фокус з великих стабілізаційних місій до більш обмежених операцій, спрямованих на стримування і партнерство.

Лівія стала прикладом операції «нового покоління», де сила застосовувалася переважно з повітря та на підставі резолюції ООН. У короткостроковій перспективі операція була надзвичайно успішною: НАТО виконало мандат, мінімізувало власні втрати та сприяло падінню режиму

Каддафі. Однак у довгостроковій перспективі постало питання про відсутність подальшої стабілізаційної стратегії. На мою думку, цей кейс демонструє, що військові інструменти НАТО ефективні лише тоді, коли супроводжуються компонентами цивільного управління, як це було в Боснії та Косові. Лівія стала прикладом необхідності інтегрованого підходу, адже відсутність політичного врегулювання призвела до розпаду держави та регіональної дестабілізації [35, с. 30-33].

Загалом досвід трьох операцій демонструє, що ефективність НАТО на пряму залежить від того, наскільки цілі операції відповідають можливостям Альянсу. у конфліктах, де завданням є швидке нейтралізування противника або захист цивільних, НАТО діє максимально результативно; однак у випадках тривалих стабілізаційних місій Альянс стикається з суттєвими викликами, оскільки його структура не призначена для глибокого соціально-політичного впливу всередині чужої держави [44, с. 22-25].

Порівняння Косова, Афганістану та Лівії дозволяє наголосити на ще одному важливому аспекті — еволюції стратегічних документів НАТО. Після Косова був зміцнений механізм кризового менеджменту; після Афганістану — відбувся перехід від масштабних стабілізаційних місій до моделі «необхідного мінімуму», після Лівії- було визнано пріоритетність технологічної переваги та точкових операцій з акцентом на повітряні засоби.

Таким чином, на мою думку, три розглянуті конфлікти демонструють не лише сильні сторони НАТО — технологічність, гнучкість, здатність до швидкої мобілізації — але й межі його впливу, пов'язані з браком довгострокових цивільних інструментів. Вони також показують трансформацію Альянсу як інституції: від гуманітарних інтервенцій до операцій проти тероризму та «безконтактних» повітряних кампаній. У сукупності цей досвід визначив обличчя сучасного НАТО та його підходи до врегулювання міжнародних конфліктів.

### **РОЗДІЛ 3. ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОСИЛЕННЯ РОЛІ НАТО В УРЕГУЛЮВАННІ КОНФЛІКТІВ**

#### **3.1. Стратегічне партнерство НАТО з ООН, ЄС та іншими регіональними акторами.**

У ХХІ столітті система міжнародної безпеки зіткнулася з таким рівнем взаємопов'язаності загроз, що жодна міжнародна організація більше не може забезпечувати стабільність самотійно. На мою думку, багатовимірність сучасних конфліктів — від тероризму та кіберзагроз до регіональних війн і неконтрольованих міграційних потоків — змушує держави і міжнародні структури переходити від ізольованих стратегій до взаємодоповнюючої кооперації. Сучасний безпековий простір став настільки глобальним і поліструктурним, що потребує спільних дій широкого кола акторів, включно з НАТО, ЄС, ООН і регіональними ініціативами.

У ХХІ столітті міжнародні інституції перестали бути конкурентами, а дедалі більше перетворюються на елементи єдиної «мережі безпеки». Лише взаємопов'язаність інструментів — дипломатичних, військових, гуманітарних, економічних — дозволяє ефективно реагувати на загрози, які за своєю природою не мають кордонів [56, с. 9-12]. Я вважаю, що саме такий

підхід і визначає сучасну логіку дій НАТО, яке переходить від традиційної оборонної ролі до моделі «кооперативної безпеки».

Універсальні міжнародні організації, такі як ООН, дедалі частіше спираються на регіональні структури як на сили спеціального призначення, здатні забезпечувати конкретні інструменти для реалізації рішень Ради Безпеки. Ефективна система розподілу функцій між глобальними та регіональними акторами стає фундаментом сучасної архітектури безпеки [51, с. 21–25].

На цьому тлі взаємодія НАТО з іншими міжнародними організаціями найбільш повно відображає логіку «мережевої безпеки». Кожен партнер закриває власний сегмент потреб:

- ✓ ООН забезпечує легітимність і правову основу,
- ✓ НАТО- силові інструменти та оперативні спроможності,
- ✓ ЄС - цивільні, економічні та інституційні інструменти,
- ✓ ОБСЄ- превентивну дипломатію та польове спостереження,
- ✓ регіональні ініціативи - стабілізацію на периферії НАТО.

На мою думку, саме такий розподіл дозволяє Альянсу діяти не як ізольований військовий блок, а як елемент ширшої міжнародної системи, що забезпечує комплексне реагування на конфлікти різного масштабу [27].

Співпраця НАТО з Організацією Об'єднаних Націй є одним із ключових напрямів формування міжнародної системи безпеки. Особливість цієї взаємодії полягає в тому, що ООН надає легітимність і міжнародно-правову основу для застосування сили, тоді як НАТО забезпечує інструменти для реалізації ухвалених рішень. механізми ООН самі по собі часто не здатні гарантувати підтримання миру, оскільки не мають власних сил швидкого реагування, і саме тут виникає потреба в партнерстві з такими структурами, як НАТО [6].

Роль НАТО у реалізації рішень ООН особливо помітна в операціях, що проводилися у Боснії і Герцеговині, Косові, Афганістані та Лівії. Майже всі масштабні операції Альянсу після 1990-х років здійснювалися саме в межах або на основі резолюцій Ради Безпеки ООН. Це підкреслює, що НАТО прагне діяти не як односторонній силовий актор, а як частина глобального механізму колективної безпеки.

Особливе значення має Спільна декларація ООН і НАТО 2008 року, яка закріпила інституційну основу співпраці. У документі визначено ключові напрями взаємодії: підтримання миру, захист цивільного населення, операції в кризових регіонах, розвиток верховенства права та координація гуманітарних місій. Ця декларація стала переломним моментом, коли партнерство НАТО–ООН перейшло від ситуативної співпраці до системної інституціоналізації.

На мою думку, це було життєво необхідно, адже у складних конфліктах ООН часто не може діяти самостійно через брак ресурсів або політичні обмеження, зокрема в Раді Безпеки. НАТО, зі свого боку, отримує можливість проводити операції з вищою міжнародною легітимністю, що важливо для уникнення дипломатичних конфліктів і забезпечення ширшої підтримки міжнародної спільноти.

Співпраця також включає регулярні консультації між штаб-квартирами, спільні навчання та координацію цивільно-військових аспектів операцій. важливою функцією НАТО є підтримка гуманітарних місій ООН у регіонах, де застосування сили неминуче, але ООН не має змоги діяти достатньо оперативно [6]. Я вважаю, що така взаємодія створює унікальну модель: ООН визначає рамки, НАТО - інструменти, а разом вони формують систему, яка здатна реагувати значно швидше та ефективніше, ніж кожна організація окремо.

Стратегічне партнерство між НАТО та Європейським Союзом є одним із найважливіших елементів європейської безпекової архітектури. Я вважаю, що саме ці організації формують дві комплементарні сторони єдиного безпекового простору: НАТО забезпечує військові інструменти, тоді як ЄС - економічні, політичні та цивільні механізми стабілізації. Спільно вони створюють збалансовану модель реагування на кризи, де жорстка сила доповнюється м'якою, що дозволяє діяти комплексно та з урахуванням довгострокових наслідків. У цьому контексті сучасні офіційні документи ЄС-НАТО підкреслюють, що співпраця обох структур «ніколи не була такою глибокою та широкою», як після 2016 року [24, с. 2–4]. Одним із ключових інструментів партнерства є механізм «Берлін плюс», який встановив правові рамки використання ЄС ресурсів і командних структур НАТО для проведення миротворчих операцій. Цей механізм став унікальним прикладом передачі частини військових можливостей НАТО під політичне керівництво Європейського Союзу. Він передбачає доступ ЄС до планувальних структур Альянсу, можливість використання сил та засобів НАТО, а також механізми оперативного управління через Верховного союзного командувача Європи [57, с. 187-190]. На мою думку, «Берлін плюс» фактично створив модель взаємної довіри, яка дозволила ЄС функціонувати як окремий кризовий актор без дублювання зусиль НАТО.

Важливою перевагою цієї системи є її гнучкість: ЄС може ініціювати операцію, але використовувати військовий потенціал Альянсу лише тоді, коли це необхідно, зберігаючи при цьому оперативну автономію у випадках менш масштабних криз [57, с. 191-194]. Я вважаю, що такий підхід дозволяє Європейському Союзу уникати надмірної мілітаризації, покладаючись на власну цивільну експертизу та дипломатичні інструменти. Водночас НАТО отримує можливість делегувати частину стабілізаційних завдань ЄС, зосереджуючи свої ресурси на високінтенсивних операціях.

Окремою сферою, де партнерство НАТО–ЄС проявило свою ефективність, є морська безпека. ЄС зосереджувався на охороні торговельних маршрутів і супроводженні суден, тоді як НАТО забезпечувало розвідувальне прикриття, патрулювання та елементи оперативного реагування [5, с. 56-59]. Я вважаю, що цей приклад довів: там, де ЄС діє як цивільно-правовий актор, НАТО виступає гарантом безпеки, і разом вони створюють ефективну модель «мультиінструментального реагування».

На мою думку, саме кіберсфера стала одним із ключових напрямів партнерства, адже жодна держава Європи не здатна самотійно протистояти організованим кібератакам державного рівня.

Загалом, стратегічне партнерство НАТО та ЄС створює унікальну систему, де обидві організації не просто працюють разом, а структурно взаємодоповнюють одна одну. ЄС забезпечує довгострокову стабілізацію, інституційні реформи, розвиток правосуддя та економічну підтримку, тоді як НАТО гарантує безпеку та реагування на негайні загрози. На мою думку, саме це партнерство формує фундамент сучасної євроатлантичної моделі безпеки.

Взаємодія НАТО з Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) є важливим елементом ширшої європейської архітектури безпеки, оскільки ОБСЄ виконує ті функції, які військовий союз не здатний реалізувати самотійно. На мою думку, саме поєднання військових можливостей НАТО та дипломатичних інструментів ОБСЄ дозволяє охопити повний спектр завдань - від раннього попередження до постконфліктної стабілізації. У фундаментальній праці Н. Яковенко підкреслюється, що ОБСЄ має унікальну компетенцію у сфері превентивної дипломатії, моніторингу прав людини, виборчих процесів і контролю над озброєннями, а отже доповнює те, що робить НАТО у військовому полі [63, с. 22–25].

Я вважаю, що, на відміну від ЄС, який має інституційну структуру та «м'яку силу», ОБСЄ являє собою гнучку переговорну платформу, яка охоплює

57 держав, включно з США, Канадою та країнами Центральної Азії. Це робить її важливим середовищем для пошуку рішень у чутливих регіонах, де НАТО може сприйматися занадто політизовано або навіть загрозливо. Саме ОБСЄ найчастіше виконує функцію посередника у конфліктах на пострадянському просторі — Придністров'ї, Південній Осетії, Абхазії, Нагірному Карабасі — тоді як НАТО працює там переважно через партнерські програми, а не через військові місії [63, с. 27–30].

Одним із ключових напрямів співпраці між НАТО та ОБСЄ є контроль над озброєннями та заходи зміцнення довіри. У цьому контексті ОБСЄ виконує роль моніторингової і переговорної організації, яка забезпечує прозорість військових активностей, тоді як НАТО надає технічні, аналітичні та консультативні можливості. Я вважаю, що такий поділ компетенцій дозволяє уникати ескалації в регіонах з високим рівнем напруги. Ще однією важливою сферою взаємодії є спостережні місії. На відміну від НАТО, що проводить військові операції, ОБСЄ здійснює польові місії з моніторингу ситуації на місцях, оцінки дотримання прав людини, контролю за припиненням вогню, перевіркою військових переміщень та наданням рекомендацій урядам. На мою думку, ці місії відіграють ключову роль у ранньому виявленні ескалації та запобіганні конфліктам.

Загалом партнерство НАТО та ОБСЄ можна охарактеризувати як поділ праці, де НАТО забезпечує оборонну складову, а ОБСЄ - дипломатичну, моніторингову та превентивну. На мою думку, така взаємодія створює більш стійку та передбачувану модель безпеки, яка охоплює всі ключові аспекти - від переговорів і спостереження до стримування та оборони.

Регіональні партнерські формати НАТО на Півдні - Середземноморський діалог та Стамбульська ініціатива співпраці - є ключовими інструментами стабілізації суміжних регіонів, від яких безпосередньо залежить безпека євроатлантичного простору. Середземноморський діалог НАТО, започаткований у 1994 році, охоплює сім

країн- Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданію, Мавританію, Марокко та Туніс. Мета цієї ініціативи — не створення військового блоку, а формування «зони довіри» між НАТО та державами, які традиційно скептично ставилися до діяльності Альянсу через близькість до близькосхідних конфліктів та історичні фактори [13, с. 100–103]. На мою думку, унікальність цієї ініціативи полягає в тому, що вона поєднує політичний діалог, військове співробітництво, навчальні програми та спільні заходи з контролю морських шляхів — тобто створює гнучку форму партнерства, яка адаптується до кожної держави окремо. Окрема увага приділяється саме морській безпеці, адже Середземномор'я є одним з основних маршрутів нелегальної міграції та торгових потоків.

Другим ключовим елементом регіональної політики НАТО є Стамбульська ініціатива співпраці (ICI), започаткована у 2004 році. Вона спрямована на держави Перської затоки - Бахрейн, Катар, Кувейт та Об'єднані Арабські Емірати. Цей регіон має критичне стратегічне значення через енергетичні ресурси, транспортні коридори та геополітичну напругу, що посилюється суперництвом Ірану та Саудівської Аравії [61, с. 55–58]. Саме тому НАТО прагне до формування партнерств, які дозволяють забезпечувати безпеку судноплавства, підтримувати регіональну протиракетну оборону та розвивати взаємодію у сфері боротьби з тероризмом. Стамбульська ініціатива базується не на зобов'язаннях, а на принципах добровільності та взаємної вигоди. Програми включають тренування, консультації, модернізацію систем оборони, обмін інформацією та розвиток спільних підходів до безпеки критичної інфраструктури [61, с. 59–62]. На мою думку, це дозволяє НАТО діяти у складному близькосхідному середовищі без втягнення в локальні конфлікти, зберігаючи при цьому вплив і присутність у регіоні.

Особливо важливим є той факт, що обидві ініціативи — Середземноморський діалог і Стамбульська ініціатива — працюють не

ізолювано, а як елементи ширшої мережі «партнерств для миру» та кооперативної безпеки.

Можна зробити висновок, що стратегічне партнерство НАТО з ООН, ЄС та регіональними акторів формує багаторівневу «мережу безпеки», яка є ключовою умовою для ефективного реагування на загрози ХХІ століття. Сучасна безпека є мультирівневою, і жодна організація - навіть така потужна, як НАТО- не може діяти ізолювано, оскільки конфлікти охоплюють політичні, військові, економічні та гуманітарні виміри [12, с. 14–16]. На мою думку, саме ця взаємозалежність змушує Альянс інституційно поглиблювати співпрацю з іншими структурами.

### **3.2. Гібридні загрози, кібербезпека та нові виклики для НАТО в ХХІ столітті**

Сучасні війни все менше нагадують класичні міждержавні зіткнення, а дедалі більше переходять у формат «сірих зон», де мир і війна співіснують у розмитому, нерідко прихованому вигляді. На мою думку, це означає, що військові дії тепер не обов'язково супроводжуються офіційним оголошенням війни або масованими наступами; натомість вони проявляються у вигляді кібератак, інформаційного тиску, економічного шантажу, політичної дестабілізації та операцій під чужим прапором. Стратегічні документи НАТО підтверджують, що «гібридний вимір» став ключовою рисою сучасних конфліктів. Майбутні війни охоплюватимуть одночасно фізичні й нефізичні домени- інформаційний, кібернетичний, когнітивний, економічний. Альянс визнає, що противник здатен паралізувати політичні процеси або критичну

інфраструктуру, не здійснюючи жодного пострілу. Я вважаю, що саме це вимагає від НАТО глибокої адаптації і перегляду класичних оборонних механізмів. Поняття «гібридні загрози» почало активно застосовуватися в офіційних документах Альянсу після 2014 року, коли стало очевидно, що Росія використовує комбінацію інформаційних, військових та економічних методів для підриву безпеки сусідніх країн [20, с. 12–15]. На мою думку, поява цього терміна в стратегічних документах означає переорієнтацію НАТО: від реагування на традиційне застосування сили до комплексного протистояння багатовимірним невійськовим атакам.

Таким чином, сучасний контекст диктує необхідність розширення компетенцій НАТО далеко за межі військових операцій. Альянс має протидіяти загрозам, які раніше не входили до сфери оборони: маніпуляції інформацією, кібератаки, втручання у вибори, підриг суспільної довіри, енергетичний тиск. З огляду на це, гібридна війна стає не лише концепцією, а практичною реальністю міжнародної політики. Інформаційно-психологічний вимір є одним із ключових компонентів гібридних загроз. На мою думку, саме інформаційна війна дозволяє противнику досягати стратегічних результатів без застосування сили, підриваючи політичну стабільність і суспільну довіру. ПсО спрямовані на вплив на свідомість, емоції та поведінку цілих груп населення, а їхнє завдання- послабити здатність держави до спротиву ще до початку воєнних дій.

НАТО розглядає інформаційну сферу як повноцінний театр воєнних дій. У структурі Альянсу існують спеціалізовані підрозділи з психологічних операцій, які займаються аналізом наративів, виявленням маніпуляцій, контрпропагандою та стратегічними комунікаціями. Я вважаю, що цей підхід є відповіддю на зростання інформаційної агресії, зокрема з боку Росії. НАТО застосовує стратегічні комунікації для протидії російській дезінформації в умовах повномасштабної війни проти України. На мою думку, НАТО успішно

зміцнює цей напрям, формуючи проукраїнську коаліцію, викриваючи фейки та підтримуючи інформаційну сталість держав-членів.

Кіберпростір офіційно став повноцінним доменом warfare після Варшавського саміту НАТО 2016 року, де держави-члени визнали, що кібератака може активувати статтю 5 Вашингтонського договору. На мою думку, це стало історичним кроком, який підняв кіберзагрози на рівень традиційних військових. Кіберпростір перетворився на поле бою, де атакують не військові об'єкти, а критичну інфраструктуру: банки, електромережі, урядові сервери, медіа, транспортні системи [9, с. 12–14]. Я вважаю, що такі атаки здатні паралізувати країну швидше, ніж традиційна військова агресія. У стратегічних документах НАТО наголошується, що кібероборона базується на принципах колективності, взаємодопомоги та обміну інформацією між союзниками.

Попри зростання ролі гібридних атак держав-агресорів, тероризм залишається однією з найсерйозніших загроз. НАТО відіграє важливу роль у глобальній антитерористичній коаліції, забезпечуючи тренування партнерів, обмін розвідданими та спільні місії [34, с. 52–55]. Я вважаю, що цей досвід став основою для адаптації Альянсу до асиметричних загроз. Аналіз показує, що НАТО успішно адаптується до нових викликів завдяки інтеграції військових, інформаційних та кібернетичних інструментів.

## **ВИСНОВКИ**

У ході дослідження було всебічно проаналізовано роль, інструменти та трансформаційні процеси НАТО як ключового актора системи міжнародної безпеки, а також особливості його взаємодії з іншими організаціями та державами-партнерами в контексті урегулювання конфліктів. Отримані результати дозволяють зробити низку узагальнюючих висновків, що відображають як еволюцію Альянсу у XX–XXI століттях, так і специфіку його реагування на сучасні виклики, включно з гібридними загрозами та повномасштабною війною Росії проти України.

Перш за все, дослідження теоретичних засад врегулювання конфліктів показало, що НАТО поступово відійшло від вузької моделі колективної оборони, притаманної періоду Холодної війни, і перетворилося на

багатовимірну безпекову організацію, здатну здійснювати кризовий менеджмент, стабілізаційні операції та довготривале партнерське співробітництво. У сучасній системі міжнародних відносин Альянс виконує функції, які виходять далеко за межі традиційного військового стримування. Він поєднує політичні, дипломатичні, військові, інформаційні та технологічні інструменти, що дозволяє реагувати на складні конфліктні ситуації та забезпечувати безпеку в умовах динамічних змін. На мою думку, саме ця комплексність пояснює стійкість та ефективність НАТО як інституції.

Дослідження показало, що стратегічна еволюція НАТО тісно пов'язана зі змінами в глобальній безпековій архітектурі. Стратегічні концепції 1991, 1999, 2010 та 2022 років стали основою для визначення нових функцій Альянсу- від позатериторіальних операцій до протидії гібридним загрозам і зміцнення стійкості суспільств. Саме їхня поступова модернізація дала змогу НАТО зберегти релевантність і адаптивність у ХХІ столітті та дозволила інтегрувати партнерські механізми у систему реагування на глобальні конфлікти.

У другому розділі було встановлено, що військово-політичні інструменти НАТО мають чітку системну логіку, що базується на поєднанні оперативних можливостей, командно-штабних структур і механізмів багатонаціональної взаємодії. Ці інструменти не є статичними: вони змінювалися під впливом конкретних криз, зокрема конфліктів у Косові, Афганістані та Лівії. Аналіз цих операцій показав, що ефективність дій Альянсу залежала від здатності швидко мобілізувати сили, ініціювати міжнародні коаліції та забезпечувати спільну політичну позицію держав-членів. Водночас, кожен із цих кейсів продемонстрував і певні обмеження - передусім складність довготривалих стабілізаційних місій, залежність від підтримки партнерів та вплив внутрішньополітичних факторів на прийняття рішень.

У другому розділі було встановлено, що військово-політичні інструменти НАТО мають чітку системну логіку, що базується на поєднанні оперативних можливостей, командно-штабних структур і механізмів багатонаціональної взаємодії. Ці інструменти не є статичними: вони змінювалися під впливом конкретних криз, зокрема конфліктів у Косові, Афганістані та Лівії. Аналіз цих операцій показав, що ефективність дій Альянсу залежала від здатності швидко мобілізувати сили, ініціювати міжнародні коаліції та забезпечувати спільну політичну позицію держав-членів. Водночас, кожен із цих кейсів продемонстрував і певні обмеження - передусім складність довготривалих стабілізаційних місій, залежність від підтримки партнерів та вплив внутрішньополітичних факторів на прийняття рішень.

Третій розділ показав, що головними викликами для НАТО у XXI столітті стали гібридні загрози, кібератаки, інформаційно-психологічний вплив та тероризм. Особливої актуальності вони набули після агресивних дій Російської Федерації, яка системно використовує ці методи для підриву євроатлантичної безпеки. Альянс був змушений трансформувати своє стратегічне планування, створити спеціалізовані центри протидії інформаційним та кіберзагрозам, розробити нові стандарти стійкості держав-членів та партнерів. На мою думку, здатність НАТО швидко реагувати на нетрадиційні загрози демонструє не лише його інституційну гнучкість, а й стратегічну далекоглядність.

Загалом результати дослідження підтверджують, що НАТО є ключовим, адаптивним та стратегічно важливим інституційним механізмом урегулювання конфліктів у сучасному світі. Альянс здатний поєднувати різні формати впливу, підтримувати партнерів, формувати міжнародні коаліції та забезпечувати ефективне реагування на загрози.

## **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ**

1. Акулов, С. Міжнародні миротворчі операції як політичний інструмент врегулювання воєнно-політичних конфліктів / С. Акулов // Політичний менеджмент. – 2005. – № 2. – С. 165–172.
2. Беблер, А. НАТО и транснациональный терроризм / А. Беблер ; Пер. Стрежневой М. // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – № 10. – С. 48–57.
3. Бернадський, Б. В. Міжнародні конфлікти : курс лекцій / Б. В. Бернадський ; Міжрегіональна академія управління персоналом. – Електрон. текстові дані. – Київ : ДП "Видавничий дім "Персонал", 2012. – 336 с. – Назва з титул. екрана. – Режим доступу: [https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/mignar\\_konfl.pdf](https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/mignar_konfl.pdf)

4. Білоцький, С. Д. Міжнародно-правове регулювання миротворчої діяльності : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. Д. Білоцький ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ : ВПЦ "Київський університет", 2012. – 287 с.
5. Бражнікова, Л. Основні напрями співробітництва ЄС із НАТО: питання морської безпеки [Електронний ресурс] / Л. Бражнікова // Міжнародне право. – 2019. – № 12. – С. 343–347. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.12.63>.
6. Бруз, В. Б. ООН і врегулювання міжнародних конфліктів : навч. посіб. / В. С. Бруз ; голов. ред. М. С. Тимошик. – Київ : Либідь, 1995. – 111 с.
7. Вибрані основоположні документи НАТО та Україна–НАТО / Ред. В. Недашківський. – Київ : Інсайт+, 2006. – 95 с.
8. Віднянський, С. В. Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство : наукове видання / Степан Віднянський, Андрій Мартинов ; [відп. ред. В. А. Смолій] ; НАН України, Ін-т історії України. – Електрон. текстові дані. – Київ : Ін-т Історії України, 2023. – 264 с. – Назва з титул. екрана. – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/item/0017516>
9. Власюк, О. С. Стратегічна адаптація НАТО до нових безпекових випробувань: опції для України / О. С. Власюк, Г. М. Яворська // Стратегічна панорама : щокварт. наук.-практ. журн. – Київ : Софія, 2016. – № 1. – С. 19–25.
10. Волкович, О. Європейські засади взаємовідносин України та НАТО та вивчення досвіду нейтралітету у зовнішніх відносинах окремих держав / О. Волкович // Геопросторова підтримка. – 2020. – № 2. – С. 15–38.
11. Волохов, В. Технології психологічних операцій : (Участь НАТО у світових конфліктах) / В. Волохов, А. Лук'янов // Політика і час. – 2000. – № 1-2. – С. 79–86.
12. Вонсович, О. С. НАТО як основний контрибутор міжнародної безпеки / О. С. Вонсович // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні

- науки : наук. вісник : зб. наук. пр. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – Вип. 99 (№ 8). – С. 376–379.
13. Вонсович, О. С. Характерні особливості стану безпеки в Середземноморському регіоні / О. С. Вонсович // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. – Київ : Гілея, 2017. – Вип. 124 (9). – С. 328–331.
  14. Гбур, З. В. Роль НАТО як оборонного союзу в безпеці Європи / З. В. Гбур // Інвестиції: практика та досвід. – 2022. – № 9-10. – С. 84–91.
  15. Гончар, Ю. Україна, НАТО і європейська безпека / Ю. Гончар // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 6: Історичні науки. – Київ : НПУ, 2004. – Вип. 1. – С. 202–210.
  16. Гордійчук, І. В. Повітряна операція НАТО "Союзницька сила" проти Союзної Республіки Югославії як прообраз війн ХХІ ст.: історична ретроспектива / І. В. Гордійчук // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 68 (№ 1). – С. 718–724.
  17. Горобець, Н. В. Завершення реінтеграції Франції в військовий механізм НАТО при Ніколя Саркозі і його наслідки для зовнішньої політики Франції / Н. В. Горобець // Політологічний вісник : [зб. наук. пр.]. – Київ : Вадекс, 2013. – Вип. 70. – С. 411–418.
  18. Гуменюк, Б. Війна росії проти України: її вплив на регіональні та глобальні процеси / Б. Гуменюк // Україна дипломатична = Diplomatic Ukraine : наук. щорічник. – Київ, 2022. – Вип. 23. – С. 18–30.
  19. Гусаков, І. НАТО і внутрішньодержавні регіональні конфлікти сучасності. Доктрина "гуманітарної інтервенції" / І. Гусаков // Педагогічна думка. – 2007. – № 1. – С. 8–15.
  20. Деменко, О. Ф. Еволюція Стратегічних концепцій НАТО після завершення "холодної війни" / О. Ф. Деменко // Проблеми всесвітньої історії : наук. журн. – 2024. – № 4 (28). – С. 61–76.

- 21.Денисюк, І. М. Операції Великої Британії та НАТО з підтримки миру в Боснії та Герцеговині (1992-1997 рр.) / І. М. Денисюк // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 70 (№ 3). – С. 112–117.
- 22.Довжук, О. В. Миротворчий внесок НАТО у стабільність та безпеку в світі / О. В. Довжук // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Серія "Європейські дослідження" : Зб. наук. пр. – 2006. – Вип. 59. (У 2 ч.), Ч. 1. – С. 84–92.
- 23.Європейська та євроатлантична інтеграція : навч. посіб. / [О. В. Баула та ін.] ; за заг. ред. О. М. Лютак ; М-во освіти і науки України, Луцький нац. техн. ун-т. – Стереотип. вид. – Херсон : Олді-Плюс, 2019. – 362 с.
- 24.ЄС – НАТО: співпраця [Електронний ресурс] // Служба зовнішньої діяльності ЄС. – Режим доступу: [https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-nato-cooperation-factsheets\\_en](https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-nato-cooperation-factsheets_en).
- 25.Звездова, О. О. Роль провідних міжнародних організацій у вирішенні конфліктів навколо де-факто держав пострадянського простору / О. О. Звездова // Політичні проблеми міжнародних систем та європейські студії. – 2017. – Том 297, № 285. – С. 106–110.
- 26.Зоммерер, Т. Політизація міжнародних організацій режиму європейської безпеки в українському публічному просторі [Електронний ресурс] / Т. Зоммерер, К. Трайш, Г. Івасюк // Історико-політичні проблеми сучасного світу = Modern Historical and Political Issues : зб. наук. ст. – Чернівці : Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, 2024. – Т. 49. – С. 16–26.
- 27.Капітоненко, М. Нова роль НАТО в Європі? / М. Капітоненко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2009. – Вип. 86 (Ч. II). – С. 16–19.

28. Каспрук, В. НАТО: конспект нового клімату світової безпеки / В. Каспрук // Сучасність : Література, наука, мистецтво, сусп. життя. – 2004. – № 5. – С. 77–89.
29. Коновал, А. Особливості забезпечення міжнародної безпеки механізмами НАТО: політичні та соціально-економічні аспекти [Електронний ресурс] / А. Коновал // Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. – 2024. – Вип. 36. – С. 78–85. – DOI 10.31392/UDU-nc.series.22.2024.36.09.
30. Макаревич, О. Особливості психологічної підготовки армій країн НАТО / О. Макаревич // Соціальна психологія : Укр. наук. журн. – 2005. – № 1. – С. 140–148.
31. Мелешенко, Т. В. Трансформація Європейської системи безпеки в світлі приєднання Швеції та Фінляндії до НАТО [Електронний ресурс] / Т. В. Мелешенко // Зовнішні справи = Foreign Affairs : наук. журн. – 2024. – Том 34, № 2. – С. 36–42.
32. Міжнародні відносини і євроатлантична інтеграція України : підручник для студ. вищ. навч. закл. / Нац. акад. оборони України ; під заг. ред. Л. С. Голопатюка. – Київ : Освіта України, 2005. – 404 с.
33. Міжнародні організації : навч. посіб. / О. С. Кучик, І. Р. Суховолець, А. Б. Стельмах ; ред. О. С. Кучик ; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Київ : Знання, 2007. – 749 с.
34. Мінгазутдінов, І. О. НАТО в боротьбі з міжнародним тероризмом / І. О. Мінгазутдінов // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Серія "Європейські дослідження" : Зб. наук. пр. – 2006. – Вип. 59. (У 2 ч.), Ч. 1. – С. 18–22.
35. Мозоль, Н. М. Роль НАТО в урегулюванні міжнародних конфліктів у сучасних умовах / Н. М. Мозоль // Вісник Київського національного

- університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. – 2022. – № 1 (55). – С. 66–70.
36. Навроцький, В. Б. Особливості миротворчої діяльності НАТО / В. Б. Навроцький // Наукові праці МАУП. – 2010. – Вип. 4 (27). – С. 30–35.
37. НАТО і ООН: подальший шлях після 10 років поглиблення співпраці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2018/09/28/vdnosini-myto-nato-onn-podal-shij-shlyah-pslya-10-rokv-pogliblennya-spyprats/index.html>.
38. НАТО у структурі сучасних міжнародних відносин і системі європейської безпеки // Міжнародні відносини і євроатлантична інтеграція України : підручник для студ. / ред. Л. С. Голопатюк. – Київ : Освіта України, 2005. – С. 89–138.
39. НАТО. Довідник [Електронний ресурс]. – 2006. – Режим доступу: <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-ukr-2006/Part9.pdf>.
40. НАТО у XXI столітті [Електронний ресурс] / Організація Північноатлантичного договору (НАТО). – 2004. – Режим доступу: <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-ukr-2006/Part9.pdf>.
41. Основоположна концепція ведення бойових дій НАТО: передбачення змін у характері війни. NATO Review. 2021. URL: <https://cutt.ly/fHJFfcj> (дата звернення: 10.05.2022).
42. Осьодло, В. Військові операції країн НАТО у Афганістані: скільки кроків залишилось до перемоги? / В. Осьодло, В. Савінцев // Воєнна історія : Наук.-попул. журн. – 2009. – № 6. – С. 7–16.
43. Пацьора, Ж. В. Комунікаційні стратегії НАТО в контексті російсько-української війни [Електронний ресурс] = NATO'S communication Strategies in the Context of the russian-ukrainian War / Ж. В. Пацьора // Гілея : науковий вісник. – Київ : Гілея, 2023. – Вип. 189–190 (№ 10-11). – С. 55–60.
44. Перепелиця, Г. Роль НАТО в урегулюванні міжнародних конфліктів у сучасних умовах / Г. Перепелиця, Д. Бритов // Вісник Київського

- національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. – 2022. – № 1 (55). – С. 16–19.
- 45.Потехін, О. НАТО та повномасштабне вторгнення РФ до України / О. Потехін // Україна дипломатична = Diplomatic Ukraine : наук. щорічник. – Київ, 2022. – Вип. 23. – С. 66–83.
  - 46.Радецький, В. Міжнародна миротворча діяльність під егідою міжнародних організацій / В. Радецький // Університет. – 2008. – № 5. – С. 9–15.
  - 47.Решетняк, В. В. Зміни підходів НАТО до врегулювання міжнародних конфліктів (кінець XX – початок XXI ст.) : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії" / В. В. Решетняк ; наук. керівник О. М. Казакова ; Запорізький нац. ун-т. – Запоріжжя, 2020. – 122 с.
  - 48.Родик, Г. Ю. Механізми дипломатії як фактор несилового управління конфліктами / Г. Ю. Родик // Наукові праці. Політологія. – 2012. – Вип. 192, Т. 204. – С. 127–131.
  - 49.Рубцов, А. О. Роль НАТО у становленні євроатлантичної системи безпеки: історичний аспект / А. О. Рубцов // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : Наук. вісник : зб. наук. пр. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – Вип. 38. – С. 538–544.
  - 50.Самохвалов, В. Конфлікти - кроки до безодні : Греко-турецькі суперечності й фактор НАТО у відносинах двох країн / В. Самохвалов // Політика і час. – 2001. – № 12. – С. 69–75.
  - 51.Сергієнко, Т. І. Міжнародні організації та їх роль у вирішенні глобальних проблем щодо врегулювання політичних конфліктів / Т. І. Сергієнко, Н. А. Бабарикіна // Humanities Studies. – 2021. – Вип. 9 (86). – С. 101–108.
  - 52.Стасюк, С. В. Особливості регулювання сучасних збройних конфліктів: проблеми та перспективи / С. В. Стасюк // Юридична наука. – 2011. – № 1. – С. 206–210.

53. Стахурський, І. В. Вплив Західноєвропейського Союзу на інституціоналізацію спільної безпекової та оборонної політики Європейського Союзу / І. В. Стахурський // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. – Вип. 115 (12). – С. 458–463.
54. Стрельчук, Н. Співпраця Республіки Македонія і країн-членів НАТО у реформуванні сектору безпеки / Н. Стрельчук // Політологічні та соціологічні студії : Зб. наук. пр. – Чернівці : Букрек, 2008. – Т. 6 : Проблеми національної безпеки : регіональні та глобальні аспекти : темат. вип. – С. 140–150.
55. Тараненко, Г. Г. Роль міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів / Г. Г. Тараненко // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. – Вип. 107 (4). – С. 390–392.
56. Толстов, С. В. Тенденції міжнародної взаємодії в ХХІ столітті: досвід політичного моделювання / С. В. Толстов // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право) : наук. журн. – 2013. – № 1. – С. 309–317.
57. Федуняк, С. Європейський союз і НАТО як інструменти кризового менеджменту в регіоні нових незалежних держав / С. Федуняк // Політологічні та соціологічні студії : Зб. наук. пр. – Чернівці : Букрек, 2008. – Т. 6 : Проблеми національної безпеки : регіональні та глобальні аспекти : темат. вип. – С. 76–87.
58. Хилько, О. Трансформація НАТО та Україна у контексті побудови нової системи європейської безпеки / О. Хилько // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Серія "Європейські дослідження" : Зб. наук. пр. – 2006. – Вип. 59. (У 2 ч.), Ч. 1. – С. 34–40.
59. Храбан, І. А. США, НАТО і безпека Європи / І. А. Храбан // Політика і час. – 2006. – № 7/8. – С. 35–40.

- 60.Шевченко, О. Інформаційно-психологічні операції: концептуальні підходи НАТО і провідних країн світу : Психологічні війни / О. Шевченко // Соціальна психологія : Укр. наук. журн. – 2004. – № 2. – С. 111–121.
- 61.Швед, В. О. Близькосхідний регіон у сучасних стратегіях трансатлантичної спільноти : монографія / В. О. Швед ; Нац. ін-т стратегічних досліджень. – Київ : [б. в.], 2006. – 242 с.
- 62.Шібель, В. Миротворчий процес: методологічні аспекти дослідження [Електронний ресурс] / В. Шібель // Політичний менеджмент. – 2009. – Вип. 6. – Режим доступу: [http://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/shibel\\_myrotvorchyi.pdf](http://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/shibel_myrotvorchyi.pdf).
- 63.Яковенко, Н. Л. Міжнародні організації у сфері безпеки. НАТО ОБСЄ : навч. посіб. / Н. Л. Яковенко ; [за наук. ред. В. М. Матвієнка] ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ : ВПЦ "Київський університет", 2020. – 367 с.

